LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

ANTRASIS OPERATYVINIŲ TARNYBŲ DEPARTAMENTAS PRIE KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2018

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

ANTRASIS OPERATYVINIŲ TARNYBŲ DEPARTAMENTAS PRIE KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS 2018

Vilnius, 2018

TURINYS

ĮŽANGA

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas teikiamas visuomenei vadovaujantis Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 8 ir 26 straipsnių nuostatomis. Dokumente pateikiamas abiejų žvalgybos institucijų konsoliduotas neįslaptintas grėsmių ir rizikos veiksnių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui vertinimas.

Dokumente vertinami įvykiai, procesai ir tendencijos, 2017 m. darę didžiausią įtaką Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui. Remiantis jais, taip pat ilgalaikėmis nacionalinį saugumą veikiančiomis tendencijomis, dokumente pateikiami svarbiausių artimoje perspektyvoje (2018–2019 m.) Lietuvos nacionaliniam saugumui kilsiančių iššūkių vertinimai. Ilgalaikių tendencijų vertinimai projektuojami į ilgesnę perspektyvą.

Dokumente vartojamų vertinimo tikimybių reikšmės:

Labai tikėtina	> 75 %
Tikėtina	50–75 %
Neatmestina / gali būti	25–50 %
Mažai tikėtina	< 25 %

SANTRAUKA

Pagrindinė grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui kyla dėl agresyvių Rusijos intencijų ir veiksmų. Nors 2017 m. Rusija bandė santykiams su Vakarų valstybėmis suteikti pozityvios dinamikos, tai nepakeitė jos strateginių tikslų – pakeisti globalią jėgų pusiausvyrą ir dominuoti sau prisiskirtoje interesų zonoje, įskaitant Baltijos regioną.

NATO saugumo stiprinimo priemonės, pirmiausia – didėjantys Baltijos valstybių nacionaliniai ir regione dislokuoti Aljanso kariniai pajėgumai, sumažino tikimybę, kad Rusija ryšis panaudoti karinę jėgą prieš Baltijos valstybes.

2017 m. didžiausias žvalgybines grėsmes Lietuvai kėlė Rusijos žvalgybos tarnybos. Jos rinko strateginę žvalgybos informaciją apie Lietuvos vidaus, užsienio, ekonomikos, saugumo ir gynybos politiką, taip pat įtakos operacijomis rėmė prieš Lietuvą nukreiptą agresyvią Rusijos politiką. Rusijos žvalgybos tarnybas ypač domino 2019 m. Lietuvos prezidento rinkimai.

Didžioji dalis 2017 m. nustatytos priešiškos veiklos kibernetinėje erdvėje yra susijusi su Rusija. Daugiausia veikiama prieš Lietuvos valstybės institucijas ir energetikos sektorių. Be šios tradicine tapusios veiklos, išskirtinas naujas 2017 m. pastebėtas reiškinys – didelio masto kenkėjiškų *ransomware* programų paplitimas. Kol kas tai nepadarė didelės žalos Lietuvai, bet ateityje ją gali daryti.

Rusija veikė prieš Lietuvą ir kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, vykdydama agresyvią informacinę ir ideologinę politiką, plėtodama istorijos politikos projektus. Nors Rusijos politiką remiančių organizacijų ir judėjimų įtaka Lietuvoje išliko nedidelė, Rusija siekė pasinaudoti jų aktyvistais savo ideologinei politikai įgyvendinti ir propagandai skleisti.

2017 m. augo Rusijos propagandinės žiniasklaidos dėmesys Lietuvai. Rengdami reportažus apie Lietuvą, Rusijos propagandistai slėpė tikruosius veiklos motyvus, atvykdavo į Lietuvą pasinaudoję kurioje nors Vakarų Europos valstybėje išduotomis verslo arba turistinėmis vizomis. Per informacinę erdvę, socialinius tinklus Rusija siekė skleisti antivakarietiškas nuotaikas, formuoti jai palankią viešąją nuomonę. Vis dėlto Rusijos propagandinės žiniasklaidos galimybės plėsti auditoriją Lietuvoje išliko ribotos.

2017 m. Rusija ir toliau siekė dominuoti regiono energetikos rinkoje ir sutrukdyti jo integracijai į Vakarų Europos energetikos sistemą. Baltarusija kartu su Rusijos korporacija „Rosatom“ spartino Astravo atominės elektrinės (toliau – AE) statybas, nesilaikydama tarptautinių branduolinės saugos reikalavimų. Nepaisant aktyvių Rusijos pastangų, jai nepavyko paveikti sprendimų dėl Baltijos šalių elektros sistemų sinchronizacijos su Vakarų tinklais.

Baltarusijos priklausomybė nuo Rusijos didėja ir išlieka rizikos veiksnys Lietuvos nacionaliniam saugumui. Baltarusijos užsienio ir karinė politika toliau glaudžiai koordinuojama su Rusija. Augant priklausomybei, didėja Rusijos galimybės pasinaudoti Baltarusija prieš kaimynines valstybes.

2017 m. terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje išliko žemas, bet terorizmo grėsmė Europoje išliko didelė, tai turėjo neigiamos įtakos Lietuvos sąjungininkų saugumui.

AFP/Scanpix nuotrauka

POLITINIS IR KARINIS SAUGUMAS

LIETUVOS SAUGUMUI REIKŠMINGI RUSIJOS VIDAUS POLITIKOS PROCESAI

2017 m. visas Rusijos valdžios aparatas aktyviai ruošėsi užtikrinti sklandų Vladimiro Putino perrinkimą 2018 m. prezidento rinkimuose. Didelė dalis šalyje vykusių politinių procesų buvo nukreipta į tai, kad būtų sukurtas įtikinamos V. Putino pergalės rinkimuose vaizdas. Dėl realios alternatyvos nebuvimo ir mažo piliečių susidomėjimo rinkimais pagrindinė problema buvo galimas mažas rinkėjų aktyvumas. Neleidžiant rinkimuose dalyvauti vieninteliam realiam opozicijos kandidatui Aleksejui Navalnui ir jį keičiant keliais menamais opozicionieriais, tęsiama ilgalaikė valdančiojo režimo praktika marginalizuoti opoziciją ir imituoti demokratinį politinį procesą. Tokia V. Putino ir jo aplinkos laikysena rodo, kad Rusijos valdantysis elitas yra pasirengęs laikytis autoritarinio valdymo modelio ir regi jį kaip priemonę vidaus politiniam stabilumui ir užsienio politikos tęstinumui užtikrinti.

Nors Rusijoje 2017 m. fiksuotas nedidelis (mažesnis nei 2 %) ekonomikos augimas, realios gyventojų pajamos nedidėjo, skurdo lygis 2014–2017 m. augo, daugėjo socialinės įtampos židinių. Net ir labai smukus biudžeto pajamoms už naftos ir dujų eksportą, Rusijos rezervo fondas leido 2014–2016 m. nemažinti lėšų, skiriamų socialinėms reikmėms. Fondui ištuštėjus (nuo 2018 m. pradžios rezervo fondas panaikintas), artimiausiais metais Rusijos biudžetas bus ypač priklausomas nuo pasaulinių naftos kainų. Socialinio stabilumo užtikrinimas, tikėtina, išliks pagrindinis Kremliaus vidaus politikos rūpestis.

Negaliojant teisės viršenybės principui, o neskaidrų sprendimų priėmimą sukoncentravus ypač siauro asmenų rato rankose, didėja nepamatuotų, neracionalių, rizikingų ir asmeninių motyvų nulemtų veiksmų tikimybė. Šios tendencijos Rusijoje turi neigiamos įtakos Lietuvos nacionalinio saugumo situacijai.

Rusijoje vis labiau juntama režimo stagnacija ir visuomenės apatija. Režimo atstovai daug kalba apie aktualias problemas – būtinybę reformuoti ekonomiką, įtraukti jaunimą, bet realių veiksmų nesiima.

2017 m. Rusijoje daugėjo protesto akcijų, bet jos valdančiajam režimui grėsmės nekėlė. Didžioji dalis protesto akcijų buvo nulemtos ekonominių ir socialinių motyvų – tokias akcijas Kremlius toleruoja, nes jų dalyviai paprastai nekelia atvirai politinių tikslų. Politinės protesto akcijos buvo slopinamos, jų organizatoriai susidūrė su spaudimu ir teisėsaugos persekiojimu. 2017 m. per Rusijos miestus nuvilnijusi antikorupcinių protestų banga parodė, kad šalies jaunimas nėra toks politiškai apatiškas kaip vyresnioji karta ir kad jis linkęs reikalauti sisteminių permainų šalies politiniame gyvenime. Jaunoji karta nepriima valdžios kartojamų teiginių apie šalies politinį stabilumą kaip savaiminę vertybę. Tikimybė, kad gyventojų protestai galėtų priversti valdantįjį režimą daryti struktūrines reformas, yra labai nedidelė.

A. Navalno suėmimas per antikorupcinius protestus 2017 m. *AFP/Scanpix* nuotrauka

RUSIJOS UŽSIENIO POLITIKA

Pagrindinė grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui ir toliau kyla dėl Rusijos imperinių ambicijų. Rusija tarptautinius santykius vertina kaip didžiųjų valstybių tarpusavio konkurencijos dėl įtakos sferų lauką, kuriame didelių ekonominių ir karinių resursų neturinčios valstybės privalo paklusti didžiųjų valstybių interesams. Rusija siekia, kad tarptautinė bendruomenė, ypač didžiosios valstybės, pripažintų jos teisę į išskirtinių interesų zoną, kuriai ji pirmiausia prisiskiria posovietinę erdvę.

Rusija vertina NATO kaip vieną pagrindinių Europos saugumo politikos formuotojų ir tuo pačiu kaip vieną pagrindinių kliūčių įgyvendinant Rusijos strateginius tikslus (tarptautinės įtakos sklaidą ir regioninį dominavimą). Dėl Aljanso bendro karinio pranašumo Rusijos veiksmų prieš NATO ir atskiras Aljanso nares laisvė išlieka ribota. Tai skatina Rusiją siekti NATO silpninimo ir vidinės dezintegracijos. Ieškoma labiausiai pažeidžiamų oponento vietų, kuriomis naudojantis norima trukdyti Aljanso plėtrai, infrastruktūros ir pajėgumų vystymui. Tam naudojamos įvairios priemonės – nuo politinio-ekonominio bendradarbiavimo / spaudimo atskiroms NATO narėms, siekiant paveikti jų poziciją, iki karinių pajėgumų vystymo, galios demonstravimo ir provokacijų.

Rusijos ir NATO delegacijų susitikimas Miuncheno saugumo konferencijoje 2018 m. *TASS/Scanpix* nuotrauka

2017 m. Rusija bandė santykiams su JAV ir Europos valstybėmis suteikti pozityvios dinamikos, o jos politinė vadovybė dažnai laikėsi nuosaikiau nei ankstesniais metais. Tai skatino artėjusių Rusijos prezidento rinkimų ir Rusijoje vyksiančio Pasaulio futbolo čempionato veiksniai, prieš kuriuos siekta parodyti daugiau pozityvios dinamikos santykiuose su Vakarais. Kitas motyvas – Rusijos diplomatijai santykinai nesėkmingi 2015–2016 m., kurie parodė, kad ligtolinė aiškiai konfrontacinė elgsena daugeliu atvejų nepasiteisino. Nemažai vilčių Rusija siejo su rinkimais JAV, Prancūzijoje ir Vokietijoje, nes tikėjosi Vakarų valstybių laikysenos pokyčių. Pagrindinis Rusijos laikysenos korekcijos tikslas buvo siekis susilpninti sankcijų režimą, didinti įtaką procesams NATO ir Europos Sąjungoje (toliau – ES). Rusija stengėsi sukurti sąlygas atskiroms valstybėms intensyvinti ryšius su Rusija ir taip skatinti bendrų NATO ir ES pozicijų jos atžvilgiu irimą.

Rusija aktyviai bandė daryti įtaką kitų valstybių vidaus politiniams procesams. Siekta paveikti rinkimų rezultatus skleidžiant dezinformaciją ir propagandą per žiniasklaidą, socialinius tinklus, vykdant kibernetines operacijas. Taip pat buvo skatinamos diskusijos tiesiogiai su balsavimu nesusijusiomis, tačiau jautriomis ir visuomenę supriešinančiomis temomis. Tokiais būdais mėginta mažinti Vakarų visuomenių pasitikėjimą demokratiniu procesu ir skatinti vidinį susipriešinimą.

Rusija toliau vykdo intensyvų Ukrainos spaudimą, bet demonstruoja, kad ji nesuinteresuota konflikto eskalavimu ir ją tenkintų jo sureguliavimas Rusijai reikiama linkme įgyvendinus vadinamuosius Minsko susitarimus. Rusija reikalauja, kad Ukraina įvykdytų šalies decentralizaciją įtvirtinančią konstitucinę reformą ir užtikrintų ypatingąjį statusą separatistinėms teritorijoms, taip įteisindama jų subjektiškumą. Šiuo būtų naudojamasi išlaikyti Ukrainą Rusijos įtakos sferoje. Savo interesų Ukrainoje teisėtumu Rusija nuolat mėgina įtikinti ir Vakarų valstybes. Tuo siekiama, kad šios didintų spaudimą Ukrainai įgyvendinti Rusijai palankias konflikto stabilizavimo sąlygas, mainais į tai siūlant Rusijos bendradarbiavimą su Vakarais kovoje prieš terorizmą ir sprendžiant kitas saugumo problemas.

Rytinėse Ukrainos srityse Rusija vystė karinius pajėgumus, nukreiptus prieš Ukrainą. Rusijos kariškiai faktiškai vadovauja vadinamosioms separatistų pajėgoms, o jos politikai kontroliuoja pagrindinius politinius ir ekonominius procesus okupuotose teritorijose. Taip pat Rusija 2017 m. toliau stiprino karinius pajėgumus šalia Ukrainos sienos. Taip palaikoma nuolatinė didesnio masto karinių veiksmų atsinaujinimo galimybė ir karine jėga vykdomas ne tik Ukrainos, bet ir Vakarų valstybių, siekiančių išvengti didelio masto konflikto atsinaujinimo, spaudimas. 2017 m. karinio konflikto tarp Rusijos vadovaujamų pajėgų ir Ukrainos intensyvumas, palyginti su 2016 m., iš esmės nesikeitė, o palyginus su 2014–2015 m. pradžia ir toliau išliko santykinai nedidelis. Išlieka karinio konflikto eskalavimo tikimybė.

RUSIJOS KARINĖ POLITIKA

Karinė jėga išlieka viena esminių Rusijos užsienio ir saugumo politikos priemonių. 2017 m. naudodama karinę jėgą Rusija siekė didinti įtaką geopolitiškai svarbiuose regionuose, demonstruoti politinę valią ir galimybes ginti savo interesus, stiprinti derybinę poziciją dėl jai svarbių regioninių klausimų sprendimo.

2017 m. Rusijos požiūris į Baltijos valstybes išliko priešiškas, o jos politikoje Baltijos regiono atžvilgiu vyravo didėjančių NATO pajėgumų klausimas. Rusija diplomatinėmis ir informacinėmis priemonėmis siekia parodyti, kad Baltijos valstybių ir NATO karinių pajėgumų vystymas didina įtampą ir mažina saugumą Baltijos regione. Karinėmis priemonėmis Rusija rodo, kad ji turi ir bet kuriuo atveju išlaikys karinį dominavimą Baltijos regione, todėl NATO pajėgumų didinimas esą gali sukurti pavojingą įtampos augimo spiralę: į kiekvieną Aljanso veiksmą Rusija atsakys didindama savo pajėgumus ir išlaikys dominavimą regione, o bendra saugumo situacija blogės.

NATO eFP kariai.
Ievos Budzeikaitės nuotrauka

Realus Rusijos karinis aktyvumas rodo, kad ji kasdienėje ginkluotųjų pajėgų (toliau – GP) veikloje ir per mokymus atsižvelgia į tai, kad oponento pajėgumai Baltijos regione padidėjo. Vis dėlto nėra požymių, kad tai darytų tiesioginę įtaką esminiams Rusijos politinės ir karinės vadovybės sprendimams. Rusijos GP vystymas šiame regione yra tęstinis prieš 2014 m. (t. y. dar iki Rusijos agresijos Ukrainoje sukeltos santykių su Vakarais krizės) užsibrėžtų planų įgyvendinimas. Šiuos planus ir jų įgyvendinimą koreguoja Rusijos ekonominės galimybės, per GP reformą „išmoktos pamokos“, bet jie nėra tiesiogiai susiję su NATO priešakinių pajėgų (toliau – eFP) dislokavimu ir kitais Aljanso veiksmais stiprinant rytinių narių saugumą.

NATO rytinių narių saugumo stiprinimo priemonės, pirmiausia – didėjantys Baltijos valstybių nacionaliniai ir regione dislokuoti Aljanso kariniai pajėgumai, didina kainą, kurią konflikto atveju tektų sumokėti Rusijai. Jie mažina Rusijos galimybes tokį konfliktą lokalizuoti, išvengti plataus NATO įsitraukimo ir greitai jį baigti sau reikiama linkme, todėl mažėja tikimybė, kad Rusija ryšis panaudoti karinę jėgą prieš Baltijos valstybes. Vis dėlto Rusija tęs intensyvias pastangas įtikinti Vakarų valstybių (įskaitant Lietuvą) politikus ir visuomenes, kad papildomos saugumo priemonės Baltijos regione didina įtampą, o vienintelis būdas ją sumažinti – kompromiso su Rusija paieškos.

Svarbiausios tendencijos Rusijos ginkluotosiose pajėgose

Gynybos finansavimas yra vienas iš Rusijos politinės vadovybės pagrindinių prioritetų. Po didelio augimo 2010–2016 m. 2017 m. gynybos biudžetas sumažėjo – nuo 4,7 iki 3,3 % BVP. Panašaus lygio finansavimas (su nedidele mažėjimo tendencija) prognozuojamas ir ateinančius kelerius metus. Tačiau finansų ministrui suteikti įgaliojimai skirti 10 % biudžeto lėšų neviršijančius papildomus asignavimus gynybos ir saugumo institucijoms. Išlieka didelė tikimybė, kad dėl šio perskirstymo ir didelės įslaptintos asignavimų dalies nacionalinės gynybos finansavimas 2018 m. bus didesnis nei viešai skelbiama, t. y. nemažės arba mažės nedaug. Galimo finansavimo mažinimo poveikis GP modernizacijai ir kovinio potencialo augimui nebus reikšmingas.

Rusijos GP tarnaujančių karių skaičius neleidžia visiškai sukomplektuoti esamų ir naujai formuojamų dalinių. Rusija tai kompensuoja manevriniuose daliniuose (brigadose ir pulkuose) turėdama bataliono taktines grupes (per 700–800 karių), su visa kovos technika ir personalu. Šios grupės formuojamos vien iš profesionalių karių ir geba pradėti vykdyti kovos veiksmus per 24–48 val. nuo įsakymo gavimo. Rusija kiekvienais metais didina bataliono taktinių grupių skaičių. Oficialiais duomenimis, 2016 m. jų buvo 96, 2017 m. – 115, o 2018 m. turėtų būti suformuotos 125 bataliono taktinės grupės. Rusijos gebėjimas greitai generuoti pajėgas ir ypač greitas bei centralizuotas sprendimų priėmimo procesas leidžia turėti (bent pradiniame konflikto etape) akivaizdžią persvarą prieš kaimynines valstybes Vakarų strategine kryptimi (kuriai priskiriama Lietuva).

Rusija stiprina esamas ir kuria naujas karines grupuotes visomis strateginėmis kryptimis. Vakarų strategine kryptimi daugiausia struktūrinių pokyčių įvykdyta pasienyje su Ukraina. Čia 2017 m. Rusija sukūrė naują armiją, tęsė naujai sukurtų trijų motošaulių divizijų formavimą. Kolos pusiasalyje ir okupuotame Kryme suformuoti nauji armijos korpusai, kurie sujungė šiose strategiškai svarbiose, bet geografiškai izoliuotose vietose dislokuotus dalinius.

Tobulinama kovinio rengimo sistema ir panaudojama per konfliktus Ukrainoje ir Sirijoje įgyta patirtis. Rusija taip pat tęsia plataus masto netikėtų kovinės parengties patikrinimų praktiką. Taip tikrinamas realus dalinių pasirengimas veikti pagal karo meto planus.

Kaliningrado sritis

2017 m. toliau vykdytas Kaliningrado srityje dislokuotos karinės grupuotės ir 11-ojo armijos korpuso stiprinimas. Buvo kuriama nauja ir remontuojama sena infrastruktūra, tęsiamas naujos ginkluotės ir kovos technikos tiekimas.

2018 m. vasario 5 d. pirmieji „Iskander-M“ kompleksai, keičiantys senesnio modelio raketų sistemas „Točka-U“, atgabenti nuolatiniam dislokavimui į Kaliningrado sritį. Šios raketų sistemos gali naudoti tiek konvencinį, tiek branduolinį užtaisą ir geba naikinti antžeminius taikinius 500 km spinduliu. Jų dislokavimas Kaliningrado srityje išplečia Rusijos galimybes naikinti priešininko karinę ir civilinę kritinę infrastruktūrą, didina atkirtimo ir izoliavimo (toliau – A2 / AD) efektą ir, kilus krizei ar karui, apsunkintų NATO operacijas Baltijos jūros regione.

„Kalibr“ sistemos sparnuotosios raketos paleidimas.
Sputnik/*Scanpix* nuotrauka

Rusija nuosekliai didina naujos ir modernizuotos ginkluotės bei kovos technikos kiekį pajėgose. Strateginės branduolinės pajėgos išlieka pagrindinis prioritetas. Greta jų Rusija sparčiai vysto nestrateginio atgrasymo pajėgumus: perginkluoja visus raketų dalinius naujais raketų kompleksais „Iskander-M“, stato antvandeninius ir povandeninius laivus, ginkluotus sparnuotosiomis raketomis „Kalibr“, ir diegia „oras–žemė“ tipo ilgojo nuotolio sparnuotąsias raketas Kh-101. Rusijos galimybės suduoti smūgius į daugiau nei 1,5 tūkst. km atstumu nutolusius priešininko kritinės infrastruktūros objektus buvo ne kartą pademonstruotos per Sirijos karinę kampaniją.

Gebėjimas nešti branduolinį užtaisą leidžia „Iskander-M“ panaudoti kaip psichologinio poveikio ir šantažo priemonę.

Rusijos vadovybė jau dešimtmetį periodiškai grasino dislokuoti „Iskander-M“ Kaliningrado srityje. 2008 m. tuometinis prezidentas Dmitrijus Medvedevas galimą dislokavimą pateikė kaip atsaką į JAV priešraketinės gynybos sistemos elementų kūrimą Rytų Europoje. Nuo tada sistemos dislokavimu nuolat grasinta kaip asimetriniu atsaku JAV arba NATO. Realiai per šį dešimtmetį Rusija „Iskander-M“ perginklavo beveik visas raketų brigadas, 152-oji brigada tapo vienuoliktąja, perginkluota naujais raketų kompleksais. Labai tikėtina, kad dabar, sistemą jau dislokavus Kaliningrado srityje, Rusija tai mėgins pateikti kaip atsaką į tariamai nereikalingą ir kenksmingą NATO aktyvumą regione. Kartu tai yra labai geras pavyzdys, iliustruojantis, kaip Rusija nuoseklų savo GP perginklavimo proceso žingsnį pateikia kaip menamą atsaką NATO.

Raketų kompleksas „Iskander-M“. *Tass/Scanpix* nuotrauka

Rusija toliau stiprina aviacijos ir oro gynybos pajėgumus Kaliningrado srityje. Per praėjusius metus papildomai gauti penki nauji daugiafunkciai naikintuvai Su-30SM. 2018 m. srityje dislokuotiems daliniams ketinama perduoti papildomą ilgojo nuotolio zenitinių raketų komplekso S-400 pulko komplektą. Baltijske dislokuoti du laivai, ginkluoti „Kalibr“ raketų sistemomis, gebančiomis naikinti antžeminius taikinius 2 000 km spinduliu. Artimoje perspektyvoje šia sistema ginkluotų laivų, tikėtina, bus daugiau. Be to, srityje dislokuotos modernios kranto gynybos sistemos „Bastion-P“ ir „Bal“, labai sustiprinančios A2 / AD efektą ir galinančios naikinti antvandeninius taikinius beveik visoje Baltijos jūros akvatorijoje. Pajėgumų stiprinimą RF pateikia kaip atsaką į NATO veiksmus Baltijos jūros regione.

Strateginiai mokymai „Zapad 2017“

Svarbiausia Rusijos GP kovinio rengimo dalimi 2017 m., nulėmusia Rusijos karinį aktyvumą Vakarų kryptimi ir Rusijos komunikavimą šiuo klausimu, buvo strateginiai mokymai „Zapad 2017“. Mokymai dar kartą parodė tiek realų Rusijos karinį pasirengimą Lietuvos, Baltijos regiono ir NATO atžvilgiu, tiek didėjantį jos karinės veiklos skaidrumo trūkumą, turintį didelės įtakos įtampos augimui regione.

Oficialiai mokymų aktyvioji fazė vyko 2017 m. rugsėjo 14–20 d. Faktiškai „Zapad 2017“ buvo išskaidyti laiko atžvilgiu, didelė dalis mokymų epizodų įvykdyti kitu metu, sukeliant klaidingą įspūdį, kad jie nesusieti vienu scenarijumi.

Mokymų geografinė aprėptis buvo gerokai didesnė už viešai pateiktąją. Oficialiais duomenimis, mokymai turėjo vykti daugiausia Baltarusijoje, taip pat viename poligone Kaliningrado srityje ir dviejuose – likusioje Rusijos dalyje. Realiai pagrindiniai mokymų elementai vyko ne Baltarusijoje, o Rusijos poligonuose, apie daugelį jų oficialiai neinformuota. Vien Kaliningrado srityje mokymai vyko bent keliose vietose, pavyzdžiui, Dobrovolsko poligone visiškai šalia Lietuvos valstybės sienos, kuris nebuvo deklaruotas kaip mokymų dalis.

Oficialiai skelbta, kad mokymuose „Zapad 2017“ dalyvavo iki 12 700 karių. Realus karių ir kovos technikos technikos skaičius kelis kartus viršijo deklaruotąjį. Vien Kaliningrado srities poligonuose mokymuose dalyvavo daugiau karių, nei Rusija oficialiai deklaravo visoje savo teritorijoje.

Oficialiame mokymų scenarijuje teigiama, kad pagrindinis akcentas buvo kova su teroristinėmis grupėmis ir nelegaliomis ginkluotomis formuotėmis. Tikrovėje per mokymus buvo simuliuojama kova prieš technologiškai pažangų ir gerai ginkluotą konvencinį priešininką – NATO. Pavyzdžiui, buvo simuliuojami veiksmai prieš tariamo priešininko aviaciją ir sparnuotąsias raketas, bandoma apsaugoti savo kritinę infrastruktūrą ir pajėgas bei niveliuoti NATO pranašumą ore. Oficialiai deklaruota, kad mokymai „Zapad 2017“ – išskirtinai gynybinio pobūdžio. Realiame scenarijuje numatyti ir puolamieji veiksmai, įskaitant veiksmus priešininko teritorijoje.

Rusija pateikė regiono valstybėms melagingus duomenis apie būsimų mokymų geografinę aprėptį, dalyvių skaičių ir scenarijų. Mokymų mastas ir kompleksiškumas rodo, kad buvo vykdomi ne antiteroristiniai mokymai, o tikrinami operaciniai planai prieš Vakarų priešininką. Atskiri pratybų epizodai rodo, kad šiuose planuose yra puolamojo pobūdžio elementų. Puolamojo pobūdžio užduotys buvo vykdomos Baltarusijoje, Kaliningrado srityje ir likusioje Rusijos dalyje.

Bendri Rusijos–Baltarusijos mokymai „Zapad 2017“. *Sputnic/Scanpix* nuotrauka

Vieni iš mokymų „Zapad 2017“ veiksmų Kaliningrado srityje – Rusijos strateginiai bombonešiai pirmą kartą po Šaltojo karo pabaigos atliko realias antžeminių taikinių atakas šalia Lietuvos esančiame Dobrovolsko poligone. Taip pat pirmą kartą Kaliningrado srityje atliktas realus kranto gynybos komplekso „Bal“ raketos paleidimas į antvandeninį taikinį.

Per mokymus „Zapad 2017“ praktiškai įgyvendinti karinės galios demonstravimo elementai, pavyzdžiui, minėtas bombardavimas Dobrovolske. Tuo pat metu informacinėmis ir politinėmis priemonėmis Rusija dirbtinai mažino galios demonstravimo efektą. Taip Rusija siekė save parodyti kaip atsakingą, konstruktyvią ir vengiančią eskalacijos valstybę, o Baltijos valstybes ir Vakarus – kaip esą nepagrįstai didinančius įtampą regione.

„Zapad“ serijos mokymai vyksta nuo 2009 m. kas ketverius metus. Mokymų scenarijai koreguojami atsižvelgiant į augančius Rusijos GP pajėgumus ir poreikį patikrinti GP pasirengimą įgyvendinti operacinius planus. Vis dėlto esminis elementas lieka nepakitęs – per visus „Zapad“ mokymus Rusijos GP rengiasi kovoti prieš NATO. Intensyvus pasirengimas tokiam konfliktui pradėtas gerokai iki to, kai po Rusijos agresijos prieš Ukrainą išaugo įtampa tarp Rusijos ir Vakarų.

BALTARUSIJOS VIDAUS IR UŽSIENIO POLITIKOS KELIAMA RIZIKA LIETUVAI

Baltarusijos vidaus politinę situaciją toliau lemia prezidento Aleksandro Lukašenkos administracijos pastangos išlaikyti ir stiprinti autoritarinį režimą. Tęsiant santykių su Vakarais normalizavimo politiką, rodomas noras diskutuoti apie žmogaus teisių padėtį ar svarstyti rinkimus reglamentuojančių teisės aktų pakitimus, bet 2017 m. jokio progreso šiose srityse nepasiekta. Pilietinės visuomenės formavimą riboja gyventojų politinis pasyvumas ir opozicijos susiskaldymas.

Blogėjant socialinei-ekonominei situacijai, 2017 m. vasario–kovo mėn. Baltarusijoje vyko didžiausios nuo 2010 m. protesto akcijos. Jose dalyvavo daugiau nei 20 tūkst. žmonių. Iš pradžių valdžia protestus toleravo, bet pradėjus formuotis politinių reikalavimų potencialui jie buvo nuslopinti. Tikėtina, kad artimoje perspektyvoje protestų pobūdis ir mastas grėsmės valdančiajam režimui nekels.

Baltarusija yra artimiausia Rusijos sąjungininkė ir jos interesų rėmėja regione. Baltarusijos užsienio politika išlieka priklausoma nuo Rusijos interesų, strateginiai Baltarusijos užsienio politikos klausimai derinami Maskvoje, o savarankiškos Baltarusijos iniciatyvos sukelia Rusijos nepasitenkinimą.

Nepaisant skirtingų požiūrių į integracijos projektus, kuriuose Rusija siekia labiau politinių, o Baltarusija – ekonominių tikslų, Baltarusija toliau dalyvavo Rusijos kontroliuojamose politinėse, karinėse ir ekonominėse organizacijose. 2018 m. įsigaliojo naujasis Eurazijos ekonominės sąjungos Muitų kodeksas, nors A. Lukašenka grasino jį boikotuoti.

Baltarusija dalyvavo tarptautiniu lygiu reikšmės neturinčiuose, bet Rusijai politiškai vis dar svarbiuose Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (toliau – NVS) formato renginiuose.

Po pusantrų metų trukusių nesutarimų dėl dujų kainos 2017 m. balandžio mėn. Baltarusija ir Rusija pasiekė kompromisą, bet dvišaliai santykiai išlieka ir, labai tikėtina, išliks konfliktiški. Maskvos priimtas sprendimas griežtinti Rusijos–Baltarusijos valstybės sienos kontrolę šiuo metu yra didžiausią probleminį potencialą turinti sritis. Pasienio problematika susijusi su baltarusiškų maisto produktų eksportu į Rusiją. Maskvai 2014 m. paskelbus dalies maisto produktų importo iš Vakarų šalių draudimą, Baltarusija reguliariai kaltinama embargo sąlygų ir kokybės reikalavimų nesilaikymu.

Dvišalių santykių konfrontaciją taip pat gali kelti Baltarusijos vykdomas *regnum.ru* žurnalistų baudžiamasis persekiojimas ir tai, kad Minskas pradėjo riboti jo politiką kritikuojančių rusiškų televizijos laidų transliavimą. Nuo 2014 m. Baltarusijoje matomos „minkštojo baltarusinimo“ tendencijos (dėmesys baltarusių kalbai, nacionaliniams simboliams, istorinei atminčiai) nereiškia sisteminių pokyčių, bet Baltarusijos identiteto kūrimas pabrėžtinai demonstruojant skirtumus nuo Rusijos reikalingas režimo stabilumui palaikyti.

Baltarusija Astravo AE statybas pristato kaip energetinio saugumo projektą, bet iš tiesų šis projektas ją tik dar labiau susies su Rusijos energetikos sistema. Minskas yra deklaravęs eksporto diversifikavimo tikslus, bet pagrindinė prekybos partnerė išlieka Rusija. Jai tenka maždaug pusė visos Baltarusijos užsienio prekybos. Ieškodamas rusiškos naftos alternatyvų, Minskas vykdė derybas su Iranu ir 2017 m. gavo 80 tūkst. tonų Irano naftos. Atsižvelgiant į tai, kad šis kiekis nesudaro net 1 proc. Rusijos tiekiamos naftos kiekio, šie Baltarusijos veiksmai turėjo tik simbolinę reikšmę. Rusijai atnaujinus finansinės paramos teikimą, Baltarusija pristabdė derybas su Tarptautiniu valiutos fondu. Minsko siekis užsitikrinti palankesnes energetinių išteklių tiekimo sąlygas rodo, kad, nepaisant deklaruojamos didesnio savarankiškumo siekiamybės, Baltarusija savo ekonominį tvarumą tebesieja su Rusija.

BALTARUSIJOS KARINĖ POLITIKA

Baltarusija toliau orientuojasi į Rusiją kaip į pagrindinę sąjungininkę užtikrinant karinį šalies saugumą. Dvišaliai Baltarusijos ir Rusijos nesutarimai kariniam bendradarbiavimui įtakos neturi. Toliau tobulinamas bendros Regioninės karinės grupuotės (toliau – RKG) ir Vieningos regioninės oro gynybos sistemos (toliau – VROGS) veiklos teisinis reglamentavimas, modernizuojami ir remontuojami karinės infrastruktūros objektai, vykdomi bendri kariniai mokymai. 2017 m. pabaigoje įsigaliojo susitarimas dėl bendro RKG techninio aprūpinimo. Juo numatyta Rusijos ginkluotės, karo technikos ir kitų materialinių vertybių perkėlimo į Baltarusijos teritoriją galimybė. Minskas išlaiko karinę infrastruktūrą RKG, taip pat ir Rusijos GP poreikiams. Be to, Baltarusijos teritorijoje yra du svarbūs Rusijos strateginiai objektai – išankstinio įspėjimo apie raketų antpuolį stotis „Volga“ (Baranovičiai) ir Karinio jūrų laivyno ryšių valdymo centras „Antej“ (Vileika). Jų dislokavimo terminas baigiasi 2021 m., bet labai tikėtina, kad jis bus pratęstas, jeigu to reikės Rusijai.

„Zapad 2017“ scenarijaus žemėlapio fragmentas

Nors Minskas pastaruoju metu deklaruoja neutralią laikyseną, mokymai „Zapad 2017“ parodė, kad Baltarusija neatsiriboja nuo Rusijos karinio planavimo Vakarų kryptimi. Demonstruodama tariamą atvirumą, Baltarusija į mokymus pakvietė tarptautinius stebėtojus, žurnalistus ir akcentavo, kad pagrindiniai mokymų epizodai vyksta jos teritorijoje. Taip buvo siekiama nuslėpti tikrąjį Rusijos teritorijoje vykusių mokymų mastą. Be to, per įvairius su Baltarusijos valdžia susijusius asmenis stengtasi įteigti, kad buvo dveji mokymai „Zapad 2017“: agresyvūs rusiškieji ir „skaidrūs“ baltarusiškieji.

Per mokymus tarp sąjungininkų įvyko keletas nesusipratimų. Pirmąją mokymų aktyviosios fazės dieną Rusijos gynybos ministerija išplatino pranešimą, kad jos tankų armijos daliniai vyksta į Baltarusiją. Tą pačią dieną Baltarusijos gynybos ministerija informaciją paneigė, nes visi Baltarusijos teritorijoje dalyvavę rusų kariai jau buvo atvykę. Pagrindinė nesuderintų pranešimų priežastis buvo ta, kad skyrėsi reali ir viešai pateikiama mokymų situacija. Pagal susiklosčiusią praktiką abiejų valstybių prezidentai turėjo kartu stebėti mokymus Baltarusijoje, bet V. Putinas į Baltarusiją neatvyko. Šalys šios temos neeskalavo ir nesureikšmino, o nesuderinti Rusijos ir Baltarusijos prezidentų mokymų stebėjimo akcentai mokymų eigai įtakos neturėjo. Strateginės komunikacijos požiūriu tokia situacija paneigia A. Lukašenkai svarbų Baltarusijos, kaip lygiavertės Rusijai mokymų dalyvės, įvaizdį, todėl verčia abejoti Baltarusijos kaimyninėms valstybėms teiktomis garantijomis dėl mokymų „Zapad 2017“.

2016 m. pabaigoje pasirodė pranešimų, kad Rusijos pajėgoms pergabenti į Baltarusiją užsakyta daugiau kaip 4 tūkst. geležinkelio vagonų. Baltarusija šios informacijos keletą mėnesių nekomentavo ir taip sudarė sąlygas ažiotažui plėtotis. Visuomenėje atgarsio sulaukė mokymų organizatorių sugalvota tariama priešiška valstybė Veišnorija, kuri, skirtingai nei kitos (Lubenija – Lenkijos šiaurės rytai ir pietvakarinė Lietuvos dalis, Vesbarija – Lietuva ir vakarinė bei centrinė Latvija), apėmė vakarinę Baltarusijos dalį. Baltarusijos vadovybė to nekomentavo. Dalies savo teritorijos pažymėjimas priešiška (separatistine) teritorija Baltarusijoje yra įprasta praktika. Pavyzdžiui, per mokymus „Zapad 2009“ vakarinė dabartinės Baltarusijos teritorija buvo įvardyta Sosnovija.

Vykstant mokymams opozicijos aktyvumas buvo nedidelis. Didžiausi prieš „Zapad 2017“ nukreipti protestai surengti prieš aktyviąją mokymų fazę. Prie Baltarusijos teritorijoje esančių Rusijos karinių objektų protestuojama nebuvo. Maždaug pusė prieš mokymus „Zapad 2017“ nukreiptų protesto akcijų buvo sankcionuotos, o į likusiųjų eigą Baltarusijos jėgos institucijos nesikišo. Tikėtina, kad, sudarydama palankias sąlygas protestuoti, valdžia imitavo mokymų scenarijuje pateiktą situaciją, kai Baltarusijos teritorijoje veikia paramą iš išorės gaunantys ekstremistai. Nepaisant dėl mokymų kilusio ažiotažo, antirusiškų nuotaikų lygmuo Baltarusijoje nepakito.

Reaktyvinė salvių ugnies sistema „Polonez“.
Šaltinis: *www.voentv.mil.by*

Rusija tęsia ginkluotės tiekimą Baltarusijai lengvatinėmis sąlygomis, tuo ne tik stiprindama bendrus RKG ir VROGS pajėgumus, bet ir Baltarusijos GP potencialą. Baltarusija siekia modernizuoti savo GP, apginkluoti jas šiuolaikine ginkluote ir karine technika, nes didžioji dalis turimos yra pasenusi, pagaminta dar Sovietų Sąjungos laikais. Sudėtinga ekonominė šalies padėtis vis dar riboja naujos bei modernizuotos ginkluotės įsigijimą, bet Baltarusijos karinė pramonė, išlaikydama ir vystydama technologinį potencialą bei gamybinius pajėgumus, iš lėto aprūpina kariuomenę nauja ginkluote. 2017 m. GP gavo beveik 900 vienetų naujos ir modernizuotos bei suremontuotos ginkluotės, karinės ir specialiosios technikos.

2016 m. į ginkluotę priimta su Kinijos ginkluotės korporacijomis pagaminta naujos kartos reaktyvinė salvių ugnies sistema „Polonez“, savo taktiniais-techniniais parametrais gerokai lenkianti dabar naudojamas šio tipo sistemas. 2017 m. ji buvo tobulinama ir patobulinta „Polonez-M“ per bandymus naikino taikinius, esančius iki 300 km atstumu. Teoriškai jos veikimo spindulys apima beveik visą Lietuvos teritoriją. Baltarusijos GP apginklavimas sistemomis „Polonez“ ir (arba) „Polonez-M“ vidutinėje perspektyvoje padidins šalies kovines galimybes.

AFP/Scanpix nuotrauka

PRIEŠIŠKŲ ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA

RUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA PRIEŠ LIETUVĄ

Didžiausias žvalgybines grėsmes Lietuvai kelia Rusijos žvalgybos tarnybos – Užsienio žvalgybos tarnyba (toliau – SVR), GP Generalinio štabo Vyriausioji valdyba (toliau – GRU) ir Federalinė saugumo tarnyba (toliau – FSB). Rusijos žvalgybos tarnybos slaptomis informacijos rinkimo ir įtakos operacijomis remia prieš Lietuvą nukreiptą agresyvią Rusijos užsienio, saugumo ir informacinę politiką.

Rusijos žvalgybos tarnybos priedangai naudojasi Rusijos diplomatinėmis atstovybėmis Lietuvoje. Šiuo metu su Rusijos žvalgybos tarnybomis susiję asmenys sudaro trečdalį Rusijos diplomatinio personalo Lietuvoje. Rusijos žvalgybos tarnybų darbuotojai į Lietuvą taip pat atvyksta naudodami verslo, žiniasklaidos, mokslo, įvairių delegacijų ir nevyriausybinių organizacijų priedangą. Operacijos prieš Lietuvą vykdomos ir trečiosiose šalyse.

2017 m. Rusijos SVR rinko strateginę žvalgybos informaciją apie Lietuvos vidaus, užsienio, ekonomikos ir saugumo politiką. SVR organizavo slaptas žvalgybos operacijas, kuriomis siekė surinkti neviešą (bet nebūtinai įslaptintą) informaciją apie: 1) Lietuvos poziciją ES, NATO ir santykius su NVS valstybėmis; 2) Lietuvos užsienio politikos formuotojus; 3) vidaus politiką ir santykius tarp valdžios institucijų; 4) politinių partijų ir atskirų politikų nuostatas Rusijos atžvilgiu; 5) santykių su Rusija gerinimu suinteresuotus Lietuvos verslininkus ir jų požiūrį į Lietuvos užsienio politiką. Išskirtinį dėmesį SVR skiria 2019 m. vyksiantiems Lietuvos prezidento rinkimams.

Sputnic/Scanpix nuotrauka

FSB Pasienio tarnyba nėra Vakarų valstybėse įprastas pasienio apsaugos funkcijas vykdanti institucija. Rusijos pasienio tarnyba yra ne tik saugumo, kontržvalgybos ir žvalgybos funkcijas vykdančios FSB dalis, bet ir turi savo žvalgybos uždavinius Lietuvoje.

Prieš Lietuvą, kaip ir kitas su Rusija besiribojančias ES ir NATO valstybes, Rusijos žvalgybos tarnybos agresyviai ir aktyviai veikia iš Rusijos teritorijos. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos savo teritorijoje taikinius renkasi tarp joje besilankančių ar dirbančių Lietuvos verslininkų, diplomatų, teisėsaugos ir valstybės institucijų tarnautojų, kitų politinių ir verslo ryšių turinčių Lietuvos piliečių. Pastebima tendencija, kad Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos domisi net ir didesnių žvalgybinių galimybių ar prieigos prie įslaptintos informacijos neturinčiais Lietuvos piliečiais, kurie į Rusiją vyksta asmeniniais tikslais. Rusijos žvalgybos tarnybos tokius asmenis naudoja ne tik informacijai rinkti, bet ir kitai žvalgybos veiklai, pavyzdžiui, propagandai skleisti arba ryšiui tarp žvalgybos tarnybų ir jų užverbuotų asmenų palaikyti.

Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos, verbuodamos Lietuvos piliečius Rusijos teritorijoje, ypač dažnai naudoja šantažą ir provokacijas. Itin pažeidžiami yra į Rusiją keliaujantys ar ten dirbantys Lietuvos piliečiai, kurie nenorėtų viešinti tam tikros asmeninės informacijos (dėl priklausomybių, kraštutinių polinkių, praeities įvykių) ar yra pažeidę teisės aktus (gabena kontrabandą, naudojasi nelegaliomis paslaugomis, nemoka mokesčių, klastoja dokumentus, palaiko santykius su kriminaliniu pasauliu). Tokie Lietuvos piliečiai tampa lengvais taikiniais, kuriuos FSB turi daugiau galimybių paveikti.

Rusijos žvalgybos tarnybos, verbuodamos Lietuvos piliečius, vis dar naudojasi Rusijos archyvuose esančia įslaptinta informacija apie buvusius KGB agentus Lietuvoje. Rusijos žvalgyba ieško ir bando kompromituoti buvusius Sovietų Sąjungos tarnybų slaptuosius bendradarbius, kurie to nėra deklaravę ir šiuo metu dirba Lietuvos valstybės institucijose bei disponuoja Rusijos žvalgybos tarnybas dominančia informacija ar gali paveikti priimamus sprendimus.

Išskirtinai daug žvalgybos iš teritorijos incidentų nustatoma su Rusija besiribojančiuose Lietuvos pasienio rajonuose ir pasienio zonoje. FSB Pasienio tarnybos Kaliningrado valdybos žvalgybos padalinių darbuotojai reguliariai ieško taikinių tarp į Kaliningradą vykstančių Lietuvos piliečių, kuria verbavimo situacijas (pavyzdžiui, ieško pažei-

dimų vizų ar kelionės dokumentuose), formuoja agentūrinį tinklą Lietuvos pasienio rajonuose, vykdo žvalgybą prieš Lietuvos valstybės sienos apsaugos tarnybą. Šie FSB Pasienio tarnybos veiksmai itin apsunkina lygiavertį ir efektyvų Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimą užtikrinant bendros sienos apsaugą.

Rusijos žvalgybos tarnybos trukdo plėtoti lygiaverčius Lietuvos ir Rusijos dvišalius santykius ir kitose srityse. Pavyzdžiui, FSB žvalgybos prieš Lietuvą tikslais bando pasinaudoti ES remiama Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimo per sieną programa. FSB ieško taikinių tarp į programos renginius Kaliningrado srityje vykstančių Lietuvos piliečių. Programa Lietuvos pasienio regionams ir Kaliningrado sričiai teikia ekonominę naudą ir sudaro galimybes plėtoti dvišalį bendradarbiavimą, bet FSB veiksmai apsunkina programos projektų įgyvendinimą ir trukdo palaikyti kaimynyste grįstus santykius.

RUSIJOS AGENTŪRINĖS ŽVALGYBOS VEIKLA LIETUVOS KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS IR GYNYBINĖS GALIOS ATŽVILGIU

Vykdydama žvalgybą prieš Lietuvos gynybinę galią Rusija didelį dėmesį skiria rinkti neįslaptintus, bet viešai neskelbiamus duomenis apie Lietuvos piliečius, GP ir jėgos institucijas, ypač svarbius objektus, kurių veiklos sutrikdymas gali turėti didelės reikšmės Lietuvos nacionaliniam saugumui. Tokia informacija, kurią paprastai galima surinkti tik agentūrinės žvalgybos būdu, yra būtina Rusijai vykdant karinį planavimą, numatant hibridinio pobūdžio ir karinius konvencinius veiksmus prieš Baltijos valstybes. Rusija renka duomenis apie Lietuvos kariuomenės karinių dalinių, policijos komisariatų, pasienio užkardų išdėstymą, juose laikomų ginklų skaičių, jėgos institucijų personalo nuotaikas ir požiūrį į Rusijos vykdomą užsienio politiką.

Ukrainos konflikto pradžioje Rusijos GRU užverbavo prorusiškų kovotojų gretose veikiantį serbų kovotoją Aleksandr Sindjelič. Serbas neturėjo prieigos prie įslaptintos informacijos, todėl vykdė mažareikšmes užduotis GRU pavedimu ir nebuvo naudojamas kaip slaptos žvalgybos informacijos šaltinis. 2016 m. A. Sindjelič jau buvo skirta užduotis, GRU padedant, vadovauti perversmui Juodkalnijoje.

2016 m. spalio 16 d. serbo vadovaujama grupė, persirengusi Juodkalnijos specialiųjų pajėgų uniformomis, planavo užimti parlamentą ir suimti, o jeigu nepavyktų, likviduoti Juodkalnijos ministrą pirmininką ir pradėti šaudyti į prie parlamento susirinkusią minią, taip siekdama destabilizuoti padėtį ir sukelti socialinius neramumus. Tikėtina, kad galutinis išpuolio tikslas buvo sudaryti palankias sąlygas prorusiškiems Juodkalnijos politikams paskelbti įvykusius rinkimus negaliojančiais, perimti valdžią ir užkirsti kelią šalies narystei NATO. Juodkalnijos saugumo tarnybos užkirto kelią šio sumanymo įgyvendinimui.

Ši informacija renkama verbuojant neturinčius prieigos prie įslaptintos informacijos, bet galinčius surinkti reikiamos informacijos Lietuvos piliečius. Labai tikėtina, kad tokio tipo agentai yra verbuojami visose Europos valstybėse, kurios turi valstybės sienas su Rusija. Taikos metu jie renka informaciją, vykdo tam tikrų objektų užsienio valstybėje stebėjimą, veikia kaip tarpininkai tarp slaptą informaciją teikiančių užverbuotų agentų ir Rusijos tarnybų, identifikuoja ir apibūdina kitus Rusijos žvalgybos tarnybas dominančius asmenis. Ypatingais atvejais šie agentai pasitelkiami specialiosioms Rusijos užsienio politikos interesus atitinkančioms užduotims vykdyti.

Tokio tipo agentų verbavimas ypač suaktyvėja prieš Rusijos planuojamus karinius veiksmus. Tuomet agentai vykdo ypač svarbias taktinio pobūdžio užduotis, informuodami Rusiją apie vietos gyventojų socialines nuotaikas, vietos GP aktyvumą, koreguoja Rusijos netiesioginę ugnį į taikinius arba vykdo kitas Rusijos karinėms operacijoms svarbias užduotis. Tokia veikla buvo nustatyta per Rusijos invazijas į Gruziją (2008 m.) ir Ukrainą (2014 m.), kurioje ji tęsiama iki šiol.

LIETUVOS PILIEČIŲ VERBAVIMO ATVEJAI

2017 m. buvo sulaikyti trys Lietuvos piliečiai, įtariami šnipinėjimu Rusijai. Pirminė informacija apie šiuos šnipus buvo surinkta tiriant 2014 m. Lietuvoje sulaikyto šnipinėjimu įtariamo Lietuvos kariuomenės karininko Sergejaus Pušino ir Rusijos žvalgybos tarnybos pareigūno Sergėj Moisejenko atvejį.

Dauguma atvejų Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užverbuoti Lietuvos piliečiai turėjo ryšių su Rusija ar Baltarusija – jų tėvai ar giminaičiai kilę iš šių šalių, jie patys Sovietų Sąjungoje baigė mokymo įstaigas, reiškė palankų požiūrį į Rusijos vykdomą užsienio politiką ar nostalgiją sovietmečiui. Rusija ir ateityje sieks verbuoti šiuos kriterijus atitinkančius Lietuvos gyventojus, kuriuos panaudos priešiškai veiklai prieš Lietuvą ir NATO.

2017 m. gruodžio mėn. per slaptą operaciją sulaikyti du Lietuvos piliečiai – Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų (toliau – KOP) Aviacijos bazės civilis tarnautojas ir KOP atsargos karininkas, turintis leidimą gyventi Rusijoje. Sulaikytieji rinko viešai neprieinamą informaciją apie KOP. 2017 m. gruodžio mėn. sulaikytas dar vienas Lietuvos pilietis, kuriam taip pat pareikšti įtarimai šnipinėjimu Rusijai. Šis asmuo pagal Rusijos žvalgybos užduotis rinko informaciją apie strateginės reikšmės objektus Lietuvoje.

Visi trys asmenys buvo užverbuoti Rusijoje, bendradarbiavo ir teikė informaciją Rusijos žvalgybos tarnybai keletą metų. Šie atvejai rodo, kad užsienio žvalgybos tarnybų taikiniais tampa ne tik disponuojantys įslaptinta informacija ar dirbantys valstybės tarnyboje asmenys, bet ir kiti Lietuvos piliečiai, nesusiję su valstybės paslaptimis.

Ypač svarbiai žvalgybos informacijai rinkti Rusija verbuoja kitokio tipo agentus, kurie turi prieigą prie įslaptintos informacijos. Tai rodo S. Pušino ir S. Moisejenko atvejis. S. Moisejenko užverbavo S. Pušiną, taikydamas tradicinę verbavimo taktiką, kai į slaptą ir ilgalaikį bendradarbiavimą Lietuvos kariuomenės karininkas buvo įtrauktas pamažu, vystant draugiškus, pasitikėjimu paremtus santykius. Mažiausiai nuo 2012 m. už piniginį atlygį S. Pušinas teikė S. Moisejenko nacionalinę ir NATO įslaptintą bei neįslaptintą, bet viešai neprieinamą informaciją. Pagal Rusijos žvalgybos užduotis S. Pušinas taip pat rinko ir perdavė informaciją apie Lietuvos kariuomenės personalą, jo požiūrį į NATO ir Rusiją bei galimybes jį užverbuoti.

Bylą išnagrinėjęs pirmosios instancijos teismas Rusijos piliečiui S. Moisejenko skyrė dešimt su puse metų, o S. Pušinui – penkerių metų laisvės atėmimo bausmes.

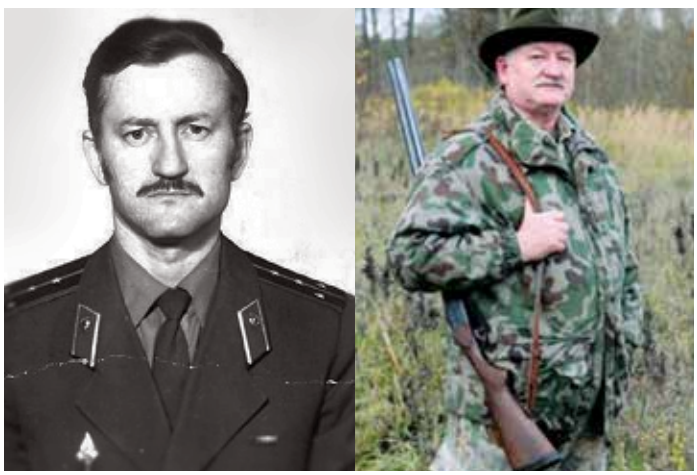

S. Moisejenko

Žvalgybos veiklai vykdyti Rusijos žvalgyba aprūpino Lietuvos karininką įvairia specialiai Rusijos mokslo institutuose pagaminta technine įranga, skirta rinkti ir perduoti žvalgybos duomenis. Informacija perdavinėta per slaptus susitikimus, kartą per porą mėnesių. Susitikimai vykdavo per medžioklę arba S. Moisejenko priklausančiame garaže Šiauliuose.

S. Moisejenko Lietuvoje įsikūrė dar sovietmečiu, kai buvo paskirtas dirbti karo ligoninėje Šiauliuose. Įtariama, kad Rusijos žvalgybos karininkas Lietuvoje šnipinėjo ilgą laiką ir buvo subūręs didelį patikimų asmenų ir agentų ratą, kurie, kartais patys to nežinodami, padėjo Rusijai vykdyti žvalgybos veiklą. Tikėtina, kad sulaikytas Lietuvos karininkas buvo ne vienintelis S. Moisejenko užverbuotas agentas, kuris rinko informaciją Rusijos žvalgybos tarnybai.

BALTARUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ VEIKLA PRIEŠ LIETUVĄ

Prieš Lietuvą žvalgybą vykdo trys Baltarusijos žvalgybos tarnybos – Valstybės saugumo komitetas (toliau – KGB), Gynybos ministerijos Generalinio štabo Vyriausioji žvalgybos valdyba (toliau – GRU) ir Valstybinio pasienio komiteto (toliau – VPK) žvalgybos padaliniai. Baltarusijos žvalgybos tarnybos veikia prieš Lietuvą tiek Lietuvoje, tiek iš Baltarusijos teritorijos.

Baltarusijos žvalgybos tarnybos renka įslaptintą ir viešą informaciją Baltarusiją dominančiais politiniais, ekonominiais ir kariniais klausimais, siekia paveikti Lietuvos politiką Baltarusijos atžvilgiu, palaiko žvalgybinius kontaktus, ieško tinkamų verbuoti asmenų. Baltarusijos KGB labiausiai domina informacija apie Lietuvos poziciją ir veiksmus Astravo AE klausimais.

Po Rusijos agresijos Ukrainoje Baltarusijos KGB ėmė suvokti, kad Baltarusijai didelę grėsmę kelia ne tik Vakarų valstybės, bet ir Rusija. 2017 m. KGB mažiau pasitikėjo Rusijos tarnybomis, abi šalys vykdė žvalgybą viena prieš kitą. Nepaisant to, Baltarusijos žvalgybos tarnybos išlieka artimiausios Rusijos žvalgybos tarnybų sąjungininkės ir vykdo bendras operacijas prieš ES ir NATO valstybes, tarp jų ir Lietuvą. Operacijose prieš Lietuvą Baltarusijos tarnybos vykdo Rusijos žvalgybos tarnybų nurodymus ir teikia joms pagalbą.

KGB veiklą prieš Lietuvą įrodo ir jo pirmininko Valerijaus Vakulčiko 2017 m. gruodį Baltarusijos žiniasklaidai duotas interviu, kuriame jis reiškė nepasitenkinimą Lietuvos tarnybų veikla. Taip KGB reagavo į Lietuvos veiksmus, siekiant užkardyti Baltarusijos tarnybų keliamas grėsmes.

Baltarusijos KGB, kaip ir Rusijos žvalgybos tarnybos, yra išplėtojęs žvalgybos veiklą prieš užsienio piliečius savo teritorijoje. KGB agresyviai veikia prieš Lietuvos ir kitų Vakarų šalių piliečius bei diplomatines atstovybes Baltarusijoje. KGB yra daug lengviau ir saugiau verbuoti Lietuvos piliečius Baltarusijoje, kur KGB darbuotojai nerizikuoja būti sulaikyti. KGB žvalgybos pareigūnai intensyviai stebi Lietuvos piliečius, kertančius Lietuvos ir Baltarusijos sieną, juos baugina ir siūlo bendradarbiauti.

KGB taip pat verbuoja verslo atstovus, siekia pasinaudoti Lietuvos piliečiais, turinčiais verslo interesų Baltarusijoje. Mainais už bendradarbiavimą KGB dominantiems asmenims sudaro išskirtines sąlygas plėtoti verslą Baltarusijoje.

KGB veiklos neriboja demokratinėse valstybėse egzistuojantys teisinės valstybės ir žmogaus teisių principai, todėl jis turi daug galimybių paveikti dominančius asmenis. KGB gali naudoti prievartą, bauginti, šantažuoti, pradėti teisinį persekiojimą (pavyzdžiui, kelti nepagrįstas baudžiamąsias bylas už šnipinėjimą), spausti administracinėmis priemonėmis. Mainais už nutrauktą bylą verslo interesų Baltarusijoje turintys asmenys gali būti verčiami ne tik sumokėti kyšius, bet ir bendradarbiauti, skatinami paveikti politinius ir ekonominius procesus savo šalyje.

KGB Lietuvą laiko viena iš prioritetinių Baltarusijos žvalgybos ir kontržvalgybos krypčių, todėl artimoje perspektyvoje Baltarusijos žvalgybos tarnybų veiklos prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus ir Lietuvos piliečius aktyvumas nemažės.

KGB taikinys – verslo bendruomenė

„(...) kova su korupcija ir ekonominiais nusikaltimais – taip pat mūsų reikalas. (...) Kovai su tuo pas mus atsirado savi metodai (...). Pavyzdžiui, verslininkas, suprantama, nori kuo daugiau uždirbti. Įsijautęs į pelno vaikymąsi jis pažeidė kokį nors įstatymą. Sakyti, kad jis po to (...) vienareikšmiškai turi būti įkalintas – mano nuomone, neteisinga. Aš giliai įsitikinęs, kad daug svarbiau yra atlyginti nuostolį (...). Komiteto tikslas yra ne iškelti baudžiamąją bylą (...). Baudžiamoji byla – tai tik viena iš darbo formų (...).“

KGB pirmininko V. Vakulčiko 2017 m. gruodžio 20 d. interviu „SB Belarus Segodnia“

PantherMedia/*Scanpix* nuotrauka

KIBERNETINIS ŠNIPINĖJIMAS

2017 m. kibernetinėje erdvėje nustatyta aktyvi priešiška veikla, nukreipta prieš Lietuvos valstybės institucijas ir energetikos sektorių. Dalis šio kibernetinio aktyvumo siejama su nevalstybinėmis programišių grupuotėmis, Kinija, Šiaurės Korėja ir Iranu. Šios šalys priskirtinos globaliems veikėjams pasaulio kibernetinėje erdvėje ir turi pakankamų pajėgumų šnipinėjimo veiklai bei kibernetinėms atakoms vykdyti, bet Lietuvos kibernetinė erdvė kol kas nelaikoma jų pagrindiniu taikiniu. Didžiausią grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui kibernetinėje erdvėje kelia Rusija.

Svarbiausi Rusijos dalyviai kibernetinėje erdvėje yra žvalgybos ir saugumo tarnybos. Jos aktyviai bendradarbiauja su kitomis Rusijos valstybės institucijomis, privačiomis kibernetinio saugumo kompanijomis ir profesionaliomis programišių grupuotėmis. Organizuotos ir finansiškai remiamos įsilaužėlių grupuotės disponuoja APT (angl. *Advanced Persistent Threat*) tipo kibernetiniais pajėgumais, kuriems priskiriamos technologiškai itin pažangios kibernetinės priemonės, skirtos nuolatiniams įsiskverbimams į valstybių ir organizacijų informacinių technologijų (toliau – IT) sistemas.

2017 m. Lietuvos kibernetinėje erdvėje nustatyta tęstinė aktyvi su Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybomis siejamų grupuočių / programų *Agent.btz* / *Snake* ir *APT28* / *Sofacy* veikla. Šių atakų vykdytojai tikslingai koncentruojasi į karinio, ekonominio ir politinio pobūdžio informacijos rinkimą Lietuvos ir kitų NATO šalių IT infrastruktūroje.

Agent.btz / *Snake* ir naujausios šios šnipinėjimo programos versijos aptinkamos daugiausia Lietuvos valstybinio sektoriaus duomenų apdorojimo sistemose ir tinkluose. Su Rusijos FSB siejama kenkėjiška programa plinta ne tik per USB ar nelegalią programinę įrangą, bet yra įdiegiama ir į tam tikrus interneto puslapius, kuriuose apkrečiami ne visi, o tik iš anksto pasirinkti puslapio naršytojai (taikiniai). Pastaraisiais metais pastebima tendencija, kad programišiai tikslinę auditoriją pasiekia socialiniuose tinkluose. 2017 m. *Agent.btz* platintas *Instagram* tinkle, bet tikėtina, kad grėsmė duomenų saugumui kyla ir kitų socialinių tinklų naudotojams. Išsiaiškinus tikslinės auditorijos domėjimosi sritis, socialinių tinklų grupėse skelbiama nuoroda į kenkėjišką tinklapį. Nuoroda įterpiama į komentarų skiltį, todėl savo tikslą pasiekę atakos vykdytojai gali nuorodą iškart modifikuoti arba panaikinti ir taip išlikti nepastebėti.

Kibernetinė ataka.
Sputnic/Scanpix nuotrauka

APT28 / *Sofacy* – su Rusijos karine žvalgyba siejama programišių grupuotė, kuri 2017 m. itin aktyviai veikė ne tik prieš Lietuvos, bet ir prieš kitų NATO šalių IT infrastruktūrą. Kenkėjiškam kodui platinti grupuotė dažniausiai naudoja socialinę inžineriją. Ši grupuotė pasitelkiama ne tik renkant informaciją, bet ir vykdant įtakos operacijas. 2017 m. JAV paviešino informaciją, kad *APT28* / *Sofacy* 2016 m. įsilaužė į Demokratų partijos rinkimų štabo kompiuterius, taip pat atakavo JAV kompaniją, gaminančią rinkimų balsų skaičiavimo techninę ir programinę įrangą. Grupuotė taip pat įtariama 2017 m. nutekinusi tuometinio kandidato į Prancūzijos prezidentus Emmanuelio Macrono rinkimų kampanijos personalo elektroninius laiškus ir 2017 m. birželį bandžiusi trikdyti Juodkalnijos įstojimo į NATO procesą. Tikėtina, kad

Rusijos programišiai, panaudodami kibernetines priemones, sieks daryti įtaką Lietuvoje vyksiantiems rinkimams.

2017 m. *APT28* / *Sofacy* užkrėtė ir užvaldė tarptautinio viešbučių tinklo, siejančio daugiau nei 5 200 viešbučių visame pasaulyje, kompiuterių tinklą ir taip įgijo prieigą prie viešbučių bevielio interneto ryšio. Grupuotei galėjo būti prieinama visų asmenų, kurie naudojasi viešbučių bevieliu tinklu, perduodama ir gaunama informacija (dokumentai, susirašinėjimas, naršymo istorija). *APT28* / *Sofacy* nuolatos tobulina veiklos metodus, naudojasi įmonėmis, kurios neskiria reikiamo dėmesio kibernetiniam saugumui, ir taip atranda naujų informacijos rinkimo kanalų.

Kibernetinėms ir informacinėms operacijoms būdingų požymių nustatyta per šių metų sausio 18 dieną įvykdytą ataką, kai buvo įsilaužta į žinių portalą ir paskelbta melaginga informacija apie krašto apsaugos ministrą Raimundą Karoblį. Ataką atlikusi grupuotė žiniasklaidos atstovams, valstybės institucijoms ir užsienio šalių ambasadoms išplatino elektroninį laišką su dokumentu, užkrėstu kenkėjišku kodu. Tam, kad laiškas sukeltų gavėjų susidomėjimą ir būtų užkrėsta kuo daugiau informacinių sistemų, laiške buvo pateikta nuoroda į melagingą straipsnį portale *TV3.lt.* Už išpuolį atsakinga su Rusijos žvalgybos tarnybomis siejama programišių grupuotė, o jos pagrindinis tikslas buvo ketinimas kenkėjiška programa užkrėsti kuo daugiau valstybės institucijų informacinių sistemų, o ne informacinė ataka.

Priešiškų užsienio žvalgybos tarnybų veiklos prevencija

- **Keičiamasi informacija su kitomis valstybės institucijomis apie priešiškų žvalgybos tarnybų keliamas grėsmes;**
- **Konsultuojami valstybės tarnautojai, pareigūnai, kiti priešiškas žvalgybos tarnybas potencialiai dominantys asmenys;**
- **Vykdomi asmenų, kurie pretenduoja dirbti su įslaptinta informacija, patikrinimai;**
- **Inicijuojamos vizų, leidimų gyventi ar diplomatinės akreditacijos panaikinimo procedūros;**
- **Viešinami nustatyti priešiškų žvalgybos tarnybų veiklos epizodai.**

Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos turi teisinius įgaliojimus ir techninių galimybių įgyti prieigą prie Rusijos ir užsienio valstybių piliečių, naudojančių rusiškas elektroninio komunikavimo platformas, duomenų. Elektroninių komunikacijų ir kitas IT paslaugas Rusijoje teikiančios kompanijos yra įpareigotos kaupti ir atitinkamoms institucijoms teikti tik Rusijos piliečių duomenis, kaupiamus Rusijos teritorijoje esančiuose duomenų serveriuose. Vis dėlto pažymėtina, kad dėl kibernetinės erdvės ypatybių kompanijos negali nustatyti elektroninių komunikavimo platformų naudotojų pilietybės, todėl labai tikėtina, kad Rusijos serveriuose yra kaupiami ir rusiškomis elektroninio komunikavimo platformomis besinaudojančių užsienio šalių piliečių duomenys. Dėl šios priežasties grėsmė, kad asmeniniai duomenys nutekinami Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnyboms, kyla visiems Lietuvos piliečiams, besinaudojantiems rusiškais socialiniais tinklais ir elektroninio pašto paslaugomis, pvz., *odnoklasniki, mail.ru, yandex* ir pan.

2017 m. pasaulinėje kibernetinėje erdvėje pastebėtas naujo tipo grėsmių – kenkėjiškų *ransomware* programų – didelio masto paplitimas. Patekusios į informacinę sistemą šios programos užšifruoja duomenis, o už sugrąžintą prieigą prie duomenų reikalaujama išpirkos. Tokio tipo atakomis galima ne tik paveikti pavienius vartotojus, bet ir sutrikdyti įvairius socialinius, ekonominius ir kitus visuomenei bei valstybei svarbius procesus. Kenkėjiškos programos *WannaCry* ir *NotPetya* (taip pat vadinama pirmtako viruso *Petya* vardu) paplito 150-yje pasaulio valstybių ir paveikė ne tik privačius asmenis ir įmones, bet ir sutrikdė kai kurių komercinių bankų, žiniasklaidos, telekomunikacijų, transporto, energetikos ir sveikatos apsaugos organizacijų veiklą. Didžioji Britanija, JAV, Australija ir Ukraina oficialiai apkaltino Rusiją įvykdžius *NotPetya* ataką. *Ransomware* ir kito tipo kenkėjiškų programų plitimas ir galimas jų poveikis Lietuvos kritinės infrastruktūros objektų informacinėms sistemoms yra vertinamas kaip potenciali grėsmė nacionaliniam saugumui.

KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA

RUSIJOS ĮTAKAI PALANKŪS POLITINIAI IR VISUOMENINIAI JUDĖJIMAI

Kremliaus politiką remiančių politinių organizacijų ir judėjimų įtaka Lietuvoje išlieka nedidelė, bet Rusija jų aktyvistais siekia pasinaudoti savo ideologinei politikai įgyvendinti ir jai palankiai propagandai skleisti. 2017 m. Lietuvoje veikiantys Rusijos įtakos sklaidai palankūs judėjimai bandė konsoliduotis, rengė protesto akcijas, per kurias skelbė tikrovės neatitinkančius pareiškimus ir siekė atkreipti Lietuvos žiniasklaidos bei visuomenės dėmesį. Kai kurie Rusijos politiką remiančių judėjimų lyderiai socialiniuose tinkluose taip pat pradėjo kurti vadinamąją alternatyviąją žiniasklaidą ir per ją skleisti Rusijai palankią informaciją.

Nors Lietuvoje veikiančių agresyvią Rusijos užsienio politiką palaikančių organizacijų ir judėjimų idėjos iš dalies skiriasi, jiems būdingas priešiškumas ES bei NATO ir įsitraukimas į Rusijos rengiamas informacines kampanijas. Pavyzdžiui, 2017 m. Rusijos politiką remiantys judėjimai siekė kompromituoti Lietuvos užsienio ir gynybos politiką, NATO priešakinių pajėgų dislokavimą Lietuvoje, bandė skleisti Rusijai palankų naratyvą, kad Lietuva dirbtinai kuria Rusijos grėsmę, todėl Lietuvos gynybai skiriamos lėšos turėtų būti nukreiptos kitoms sritims finansuoti.

Tikėtina, kad artėjant 2019 m. Lietuvos prezidento, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimams Rusija bandys įgyti didesnės įtakos politiniams ir visuomeniniams procesams Lietuvoje, sieks, kad jai palankios politinės jėgos keltų kandidatus rinkimuose ir turėtų savo atstovus valdžios institucijose.

RUSIJOS TĖVYNAINIŲ POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Rusijos tėvynainių politika Lietuvoje nėra itin efektyvi, bet daro neigiamą poveikį Lietuvos tautinių bendruomenių integracijai. Rusija yra suinteresuota išlaikyti įtaką Lietuvos tautinėms bendruomenėms ir trukdyti jų integracijai į Lietuvos visuomenę. Rusija siekia įgyvendinti šį tikslą vykdydama rusakalbiam jaunimui skirtus ideologinius projektus, remdama tariamus Rusijos tėvynainių teisių pažeidimus ginančias organizacijas, rengdama Lietuvos valstybingumą menkinančias informacines kampanijas. 2017 m. Rusija gerokai aktyviau rėmė projektus, skirtus skleisti oficialų Rusijos istorijos naratyvą rusakalbių bendruomenėje, siekė ją įtraukti į sovietinio paveldo įamžinimo projektus.

2017 m. Rusijos tėvynainių atstovai Lietuvoje gavo mažesnę finansinę paramą iš Rusijos, jiems nepavyko išplėsti tėvynainių organizacijų veiklos, pritraukti naujų narių. Vietos rusakalbis jaunimas taip pat nenoriai

Lietuvos valdžios institucijų, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaidos dėmesys tautinių bendruomenių švietimo sistemai, tautinių bendruomenių integraciją skatinantys projektai, pilietiškumo ugdymo renginiai jaunimui sudarė nepalankias sąlygas Rusijos įtakos sklaidai tautinėse bendruomenėse. Rusijos koordinuojamų ir finansuojamų tėvynainių teisių gynėjų tikrųjų veiklos motyvų atskleidimas sumažino jų galimybes efektyviai veikti Lietuvoje.

dalyvauja Rusijos tėvynainių organizacijų veikloje. Lietuvai skirtos kvotos Rusijoje organizuojamuose propagandiniuose renginiuose paprastai lieka nepanaudotos, mažėja rusakalbio jaunimo susidomėjimas studijomis Rusijos aukštosiose mokyklose. Tai kelia už tėvynainių politikos vykdymą atsakingų Rusijos valdžios atstovų nepasitenkinimą, nes trukdo įgyvendinti Rusijos tėvynainių politikos tikslus ir plėsti įtaką Lietuvoje.

POLITINIO EKSTREMIZMO IDEOLOGIJAS PROPAGUOJANTYS JUDĖJIMAI

Ekstremistines ideologijas propaguojančios organizacijos ir judėjimai Lietuvoje yra susilpnėję, jų idėjų visuomenė nepalaiko. Judėjimai aktyvesnės veiklos nevykdo, ji nekelia grėsmės valstybės konstitucinei santvarkai. Nepaisant šių tendencijų, Rusijos žiniasklaidos priemonės Lietuvos kraštutinių dešiniųjų organizuojamus nedidelio masto renginius mėgina pristatyti kaip kraštutinių ideologijų populiarumo Lietuvoje įrodymą. Tai atspindi Rusijos taikomus dvejopus standartus, vertinant Europos ekstremistinių politinių judėjimų veiklą. Rusijos politikai nepritariantys dešinieji radikalai paprastai vaizduojami kaip keliantys grėsmę fašistai. Tuo pat metu Kremlius plėtoja ryšius su Rusiją palaikančiomis Europos kraštutinėmis politinės jėgomis, jos sulaukia Maskvos politinės ir informacinės paramos.

Šovinistinių, tautinės nesantaikos kurstymo, antisemitinių ir ksenofobinių idėjų sklaidos užkardymas trukdo kurtis kraštutines ir ekstremistines ideologijas propaguojantiems antikonstituciniams judėjimams, kurie keltų grėsmę konstitucinei santvarkai.

Rusijos propagandinės žiniasklaidos priemonės siekia pabloginti Lietuvos ir Lenkijos santykius

INFORMACINIS SAUGUMAS

Rusija aktyviai vykdė prieš Lietuvą nukreiptą informacinę ir ideologinę politiką, 2017 m. augo jos propagandinės žiniasklaidos dėmesys Lietuvai. Vis dėlto Kremliaus finansuojamoms žiniasklaidos priemonėms ir jų atstovams dirbti Lietuvoje tampa vis sunkiau, o jų veikla vis mažiau efektyvi. Rengdami reportažus, Rusijos propagandistai Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos valstybėse, dažniausiai dirbo neoficialiai, o atvykdavo pasinaudoję kurioje nors Vakarų Europos valstybėje išduotomis verslo ar turistinėmis vizomis.

Rusijos propagandistų Lietuvoje parengti produktai daugiausia buvo skirti Rusijos vidaus auditorijai. Pagrindiniai jų tikslai atitiko Rusijos valdžios siekius – buvo stengiamasi formuoti neigiamas nuostatas dėl Lietuvos vidaus ir užsienio politikos, rengiamos Kremliaus vykdomai politikai nepritariančių Lietuvos politikų ir visuomenės veikėjų šmeižto kampanijos, kompromituojamas Lietuvos valstybingumas ir ginkluota pokario rezistencija.

Rusijos propagandą platinančių žiniasklaidos priemonių atstovai Lietuvoje dažniausiai kalbino marginalius politikos ir visuomenės veikėjus, skleidė informaciją apie jų organizuojamus renginius ir protesto akcijas, bandė juos pavaizduoti kaip kur kas platesnio masto judėjimus, rodančius tariamą Lietuvos visuomenės nepritarimą šalies raidos krypčiai. Nepaisant Kremliaus pastangų, Rusijos propagandą platinančių žiniasklaidos priemonių atstovai Lietuvoje paprastai patiria sunkumų tiek ieškodami potencialių pašnekovų, tiek jiems galinčių padėti vietos veikėjų.

Rusijos informacinę politiką Lietuvoje vykdo jos finansuojami interneto portalai *sputniknews.lt* ir *baltnews.lt*, kurie siekia plėsti Rusijos įtaką Lietuvos informacinėje erdvėje, skleisti antivakarietiškas nuotaikas, formuoti Kremliui palankią viešąją nuomonę. 2017 m. Rusijos informacinės politikos strategų nurodymu šios propagandinės žiniasklaidos priemonės pradėjo skelbti daugiau straipsnių Lietuvos lenkų padėties ir Vilniaus krašto tematika. Tokiu būdu buvo siekiama kurti etninę priešpriešą ir pabloginti Lietuvos bei Lenkijos santykius. Publikacijose dažniausiai būdavo stengiamasi įtikinti, kad Lietuva diskriminuoja vietos lenkų bendruomenę, arba bandoma sudaryti įspūdį, kad Lenkija neatsisako teritorinių pretenzijų kaimyninėms valstybėms.

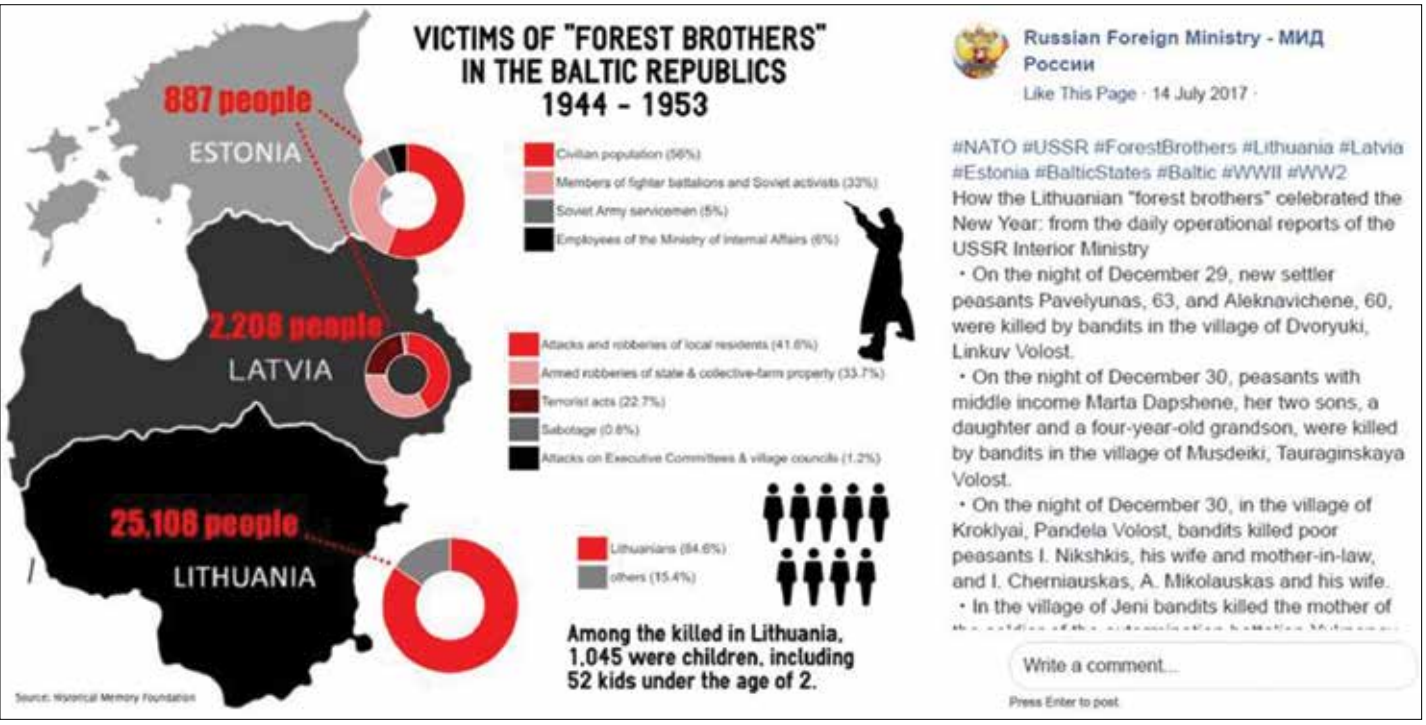

2017 m. vasarą į informacinę kampaniją, diskredituojančią Lietuvos partizanų judėjimą, aktyviai įsitraukė Rusijos užsienio reikalų ministerija. Rusijos propaganda socialinėje žiniasklaidoje tampa vis svarbesnė įgyvendinant agresyvią Rusijos informacinę politiką

Nepaisant Rusijos skiriamų resursų, Kremliaus propagandos portalų Lietuvoje lankytojų skaičius, palyginti su populiariausiomis Lietuvos interneto žiniasklaidos priemonėmis, išlieka nedidelis. 2017 m. dėl mažos auditorijos buvo priimtas sprendimas neberengti Pirmojo Baltijos kanalo Lietuvai skirtų laidų „Litovskoje vremia“. Šis sprendimas taip pat rodo ribotas Rusijos žiniasklaidos priemonių galimybes didinti savo auditoriją Lietuvoje.

Pagrindinį Rusijos informacinių atakų srautą prieš Lietuvą karinėje srityje lėmė regioninis kontekstas, susijęs su NATO eFP dislokavimu ir mokymais „Zapad 2017“. eFP melagingai kaltinti nepilnametės išprievartavimu, ryšiais su Rusija, eskaluoti realūs incidentai, taip mėginant visuomenėje skatinti nepasitikėjimą Aljanso kariais. Informacinės atakos sulaukė daug viešumo, bet turėjo labai mažai įtakos visuomenės nuostatoms dėl NATO. Pažymėtina, kad, norint pakenkti, kartu taikomos informacinės bei kibernetinės priemonės ir tai tapo Rusijos įtakos operacijų informacinėje srityje skiriamuoju bruožu daugelyje šalių.

Kaip ir tikėtasi, per mokymus „Zapad 2017“ Baltijos šalys ir Lenkija vaizduotos kaip pagrindinės „paranojos“ Rusijos atžvilgiu skleidėjos, taip kuriant skirtį tarp „rusofobiškos“ stovyklos ir nuosaikiųjų Vakarų. Vis dėlto pažymėtina, kad priešiška komunikacinė tema buvo šalutinė. Esminės Rusijos strateginės komunikacijos pastangos buvo sutelktos ne į bauginimą, o į menamą skaidrumą ir atvirumą, taip bandant gerinti santykius su Vakarais.

Rusijos propagandistai į Lietuvą rengti reportažų atvyksta slėpdami tikruosius savo vizitų motyvus

RUSIJOS ISTORIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Pastaraisiais metais, vykdydama istorijos politiką, Rusija itin daug dėmesio ir lėšų skiria istorinės atminties ir sovietinio paveldo išsaugojimo projektams. Rusija ypač suinteresuota restauruoti karinio paveldo objektus – karių kapus, memorialus, kurie Rusijos pateikiami kaip Lietuvos priklausymo Rusijos geopolitinei erdvei įrodymas. Tokie objektai tampa ir Kremliaus politikos rėmėjų susibūrimo vietomis.

Neteisėtai pastatytas paminklas

Baltijos valstybėse sovietinio karinio paveldo objektų renovacijos projektus koordinuoja jose reziduojantys Rusijos diplomatai, Rusijos remiamos organizacijos ir jai lojalūs pavieniai asmenys. Tokių objektų renovavimas neapsiriboja jų formaliu sutvarkymu. Siekiama, kad ant jų būtų aiškiai matomi draudžiami sovietiniai simboliai, o renovacijos procesas būtų užbaigiamas oficialia ceremonija, kurioje dalyvautų vietos valdžios ir žiniasklaidos atstovai.

Lietuvoje Rusija siekia įtraukti jos politiką remiančius asmenis ir organizacijas į karinio paveldo objektų išsaugojimo projektus. Tokie asmenys vykdo kapų kasinėjimus, o surastus palaikus be atitinkamų tyrimų siekia perlaidoti kaip sovietų karius. Jų palaidojimo ar perlaidojimo vietas bandoma įteisinti kaip naujus sovietinio paveldo objektus.

Sovietinio karinio paveldo objektų renovacijos projektų vykdytojai bando išvengti Kultūros paveldo departamento kontrolės ir stengiasi dėl jų tartis tiesiogiai su savivaldybėmis. Jei savivaldybės sovietinio paveldo objektuose atlieka ar planuoja atlikti darbus, kurie neatitinka Rusijos interesų ir jos oficialaus istorijos naratyvo, jų vadovai sulaukia didelio Rusijos propagandinės žiniasklaidos ir jos diplomatinių atstovybių darbuotojų spaudimo, kartais išaugančio į atvirus grasinimus.

Astravo elektrinės statyba.
TASS/*Scanpix* nuotrauka

EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS

ENERGETIKOS SEKTORIUS

Lietuvos kaimynystėje plėtojami Rusijos ir Baltarusijos atominės energetikos projektai – Astravo AE statyba ir galimas Baltijskajos AE projekto atnaujinimas – kelia grėsmę šalies nacionaliniam saugumui. Šiais projektais siekiama dominuoti regiono energetikos rinkoje ir sutrukdyti jo integracijai į Europos energetikos sistemą.

Baltarusija kartu su Rusijos korporacija „Rosatom“ spartina Astravo AE statybas, nesilaikydamos tarptautinių branduolinės saugos reikalavimų. Nepaisant Astravo AE įvykusių incidentų, Baltarusijos institucijos bei projekto rangovai ir toliau vengia dalytis informacija, susijusia su būsimos jėgainės saugos klausimais. Įvykusius incidentus Baltarusija pripažįsta tik informacijai iškilus į viešumą. Baltarusija tikisi eksportuoti AE pagamintą elektrą į ES, todėl, siekdama paramos įgyvendinant Astravo AE projektą, kartu su „Rosatom“ vykdo aktyvią lobistinę veiklą kitose Europos šalyse ir ES institucijose.

Rusija taip pat siekia padaryti įtaką sprendimams dėl Baltijos šalių elektros sistemų sinchronizacijos su kontinentinės Europos tinklais (toliau – KET). Siekdama šio tikslo, Rusija bando įtraukti Baltijskajos AE projektą į Baltijos šalių sinchronizacijos su KET procesą.

Ypač didelį dėmesį Rusija skiria lobistinei veiklai ES institucijose: organizuojami susitikimai su ES šalių diplomatais ir Europos Komisijos

Nuo 2015 m. Ukrainoje įvykdytos kelios kibernetinės atakos prieš kritinę energetikos infrastruktūrą, siejamos su Rusija. Jos rodo Rusijos pasirengimą trikdyti kitų šalių energetikos sistemų veiklą. Rusijai užtikrinus Kaliningrado srities energetikos sistemos gebėjimą veikti izoliuotai, padidėtų tokių atakų prieš Lietuvos energetikos infrastruktūrą tikimybė.

Lietuvai didelę reikšmę turintys ūkio sektoriai, strateginės įmonės ir jų valdoma infrastruktūra, ypač oro ir geležinkelių eismo valdymo centrai, taip pat, kaip ir energijos perdavimo tinklai, tebėra svarbus priešiškų žvalgybos ir saugumo tarnybų taikinys. Jos siekia nustatyti ir pasinaudoti galimais personalo, rangovų, naudojamos įrangos ir technologijų, informacinių sistemų pažeidimais.

(toliau – EK) pareigūnais, dalyvaujama įvairiose ekspertų diskusijose. Nepaisant aktyvių Rusijos lobistų ir diplomatų pastangų, jiems nepavyko paveikti sprendimų dėl Baltijos šalių sinchronizacijos su KET.

Viešojoje erdvėje Baltijos šalių desinchronizacijos su Rusijos tinklais planus ji pristato kaip grėsmę Kaliningrado srities energetiniam saugumui. Kartu Rusija jau nuo 2014 m. vykdo savo energetikos sistemos pertvarką, kuri užtikrins srities sistemos galimybę veikti izoliuotai. Artimiausiu metu srityje pradės veikti dvi naujos elektrinės, vykdoma elektros tinklų rekonstrukcija, požeminės dujų saugyklos plėtra ir suskystintųjų dujų terminalo statyba. Visus projektus planuojama baigti gerokai anksčiau nei numatytas Baltijos šalių atsijungimas – iki 2020 m.

Rusija yra suinteresuota susigrąžinti pozicijas Lietuvos dujų sektoriuje. Nepasitvirtino išankstiniai „Gazprom“ vertinimai, kad per Klaipėdos suskystintųjų gamtinių dujų terminalą gaunamų dujų kaina negali būti konkurencinga „Gazprom“ siūlomai kainai. Stiprėjant energijos išteklių tiekėjų konkurencijai, „Gazprom“, mėgindama išsaugoti savo pozicijas, bandys manipuliuoti Lietuvai tiekiamų dujų kaina, veikdama per lojalius prekybos dujomis tarpininkus, sudarydama jiems išskirtinai palankias sąlygas įsigyti dujų. Rusijos tarpininkų veikla gali būti pasinaudota stiprinant Rusijos įtaką politiniams ir ekonominiams procesams Lietuvoje.

TRANSPORTO SEKTORIUS

2017 m. protekcionistinė Rusijos transporto politika Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių atžvilgiu iš esmės nesikeitė ir išliko viena pagrindinių galimo poveikio priemonių, sprendžiant Rusijai svarbius geopolitinius klausimus. Kremlius siekia nukreipti Rusijos įmonių krovinius iš Baltijos valstybių į Rusijos jūrų uostus, sumažinti geležinkelio krovinių tranzitą per Lietuvą. Rusija taip pat spaudžia Baltarusiją nukreipti savo krovinius į Rusijos jūrų uostus, nepaisydama ekonominio tokio sprendimo nepagrįstumo. Nors diskriminaciniai Rusijos veiksmai tiesioginės įtakos Lietuvos transporto sektoriui neturėjo, jais yra manipuliuojama siekiant paveikti regiono šalių tarpusavio santykius ir strateginių projektų įgyvendinimą.

NACIONALINIO SAUGUMO INTERESŲ NEATITINKANČIOS INVESTICIJOS

Nustatoma vis daugiau atvejų, kai investuoti Lietuvoje siekia užsienio investiciniai fondai ir ES registruoti juridiniai subjektai, kurių galutiniai naudos gavėjai nėra žinomi. Siekiant nuslėpti tikruosius naudos gavėjus ir sumažinti mokesčių naštą, dažnai taikomos verslo valdymo schemos per lengvatinio apmokestinimo zonose registruotus juridinius asmenis. 2017 m. buvo nustatyta atvejų, kai pasinaudodami šiomis schemomis Lietuvoje siekė investuoti užsienio fondai ir įmonės, turintys sąsajų su Rusijos ir Baltarusijos piliečiais bei įmonėmis. Kai kurie iš jų siekė gauti teigiamas Potencialių dalyvių atitikties nacionalinio saugumo interesams įvertinimo komisijos išvadas.

2017 m. priimti Lietuvos Respublikos bankų įstatymo pakeitimai sudarė galimybę Lietuvoje steigti specializuotus bankus. Šiomis galimybėmis aktyviai domėjosi ir investavimu užsiimančios bendrovės, įvairias finansines paslaugas teikiančios kompanijos bei finansinių technologijų *(fintech)* įmonės, kurių kapitalo kilmė, veikla ir ryšiai Lietuvai priešiškose valstybėse neatitiko nacionalinio saugumo interesų. Riziką nacionaliniam saugumui kėlė ir Lietuvoje registruotų įmonių, bendradarbiaujančių su Rusijos verslo subjektais, turinčiais tiesioginių sąsajų su šios šalies karinės pramoninės kompleksu, veikla.

Neskaidrios investicijos, ypač tais atvejais, kai investuotojai turi sąsajų su Lietuvai priešiškomis žvalgybos ir saugumo tarnybomis bei jėgos institucijomis, kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Siekiant užkardyti minėtas grėsmes, taikomos priemonės, numatytos Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatyme, teikiama informacija Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijai, kuri pakeitė iki 2018 m. kovo 1 d. veikusią Potencialių dalyvių atitikties nacionalinio saugumo interesams įvertinimo komisiją.

Reuters/Scanpix nuotrauka

TERORIZMAS

TERORIZMO GRĖSMĖS LYGIS LIETUVOJE

Nepaisant didelės terorizmo grėsmės Europoje, terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje išlieka žemas. Nėra duomenų, rodančių didėjančią terorizmo grėsmę Lietuvai: 2017 m. nebuvo nustatyta pavienių ekstremistų ir organizuotų grupių, turinčių ketinimų ir pajėgumų rengti teroro aktus, negauta tiesioginių grasinimų surengti teroristinius išpuolius prieš institucijas ar asmenis.

MĖGINIMAI RADIKALIZUOTI LIETUVOS MUSULMONŲ BENDRUOMENĘ

Lietuvos musulmonų bendruomenėje nepastebima radikalėjimo tendencijų, Lietuvoje nėra aktyviai veikiančių radikalią islamistinę ideologiją sistemingai propaguojančių grupių ar asmenų, nėra nustatyta, kad į konfliktų regionus būtų išvykę radikalizavęsi Lietuvos piliečiai. Nepaisant to, 2017 m. Lietuvoje buvo nustatyti pavieniai užsienio šalių piliečių mėginimai radikalizuoti Lietuvos musulmonų bendruomenės narius, dažniausiai jaunimą. Šių užsieniečių veikla, potencialiai didinusi Lietuvos piliečių radikalizacijos riziką, buvo užkardyta.

Lietuvoje naudojami teorizmo grėsmės vertinimo lygiai

Tarptautinio terorizmo grėsmė Europai

Teroristinė organizacija „Islamo valstybė“ (ISIL) žlunga, bet jos įtaka saugumo situacijai Europoje išlieka didelė. 2017 m. ISIL koordinavo, sukurstė ar įkvėpė 19 teroristinių išpuolių, per kuriuos žuvo 62 ir buvo sužeista daugiau nei 350 žmonių. Daug Europoje planuotų išpuolių buvo užkardyta.

Vakarų šalys yra prioritetiniai teroristinių išpuolių taikiniai. Daugumą Vakarų ir Šiaurės Europoje surengtų teroro aktų vykdė su ISIL tiesiogiai nesusiję radikalizavęsi asmenys, išpuolius planavę savarankiškai. Šį „individualaus džihado“ reiškinį stiprina ISIL propaganda internete.

Iki 2017 m. pabaigos į Europą galėjo grįžti apie 30 proc. iš daugiau nei 5 tūkst. prie ISIL prisijungusių europiečių savanorių. Artimoje perspektyvoje ISIL gali mėginti pasinaudoti į Europą sugrįžtančiais kovotojais, parengtais vykdyti teroristinę veiklą – verbuoti, kurti kuopeles, planuoti išpuolius.

Tikėtina, kad su „Al Qaeda“ susijusios grupuotės, dalyvaujančios „globalaus džihado“ prieš Vakarus kampanijoje, taip pat sieks surengti didelio masto teroro aktus. Šios tendencijos turės neigiamos įtakos saugumo situacijai Europoje, netiesiogiai kels grėsmę Lietuvos piliečiams.

MIGRACIJOS PROCESŲ KELIAMA RIZIKA

Prieglobsčio prašytojų perkėlimo programa

Į Lietuvą pagal prieglobsčio prašytojų perkėlimo programą iki 2017 m. pabaigos iš viso buvo perkelti 468 asmenys. 2017 m. tikrinant perkelti atrinktus kandidatus, nenustatyta su teroristinėmis organizacijomis susijusių asmenų, bet daliai prieglobsčio prašytojų, kurių ketinimai nebuvo susiję su saugaus prieglobsčio paieškomis, rekomenduota neleisti atvykti į Lietuvą. Dauguma į Lietuvą perkeltų prieglobsčio prašytojų išvyko gyventi į kitas Vakarų Europos šalis, daugiausia Vokietiją ir Švediją.

Nelegali migracija į Europą

2017 m. pagrindiniai veiksniai, skatinantys nelegalią migraciją į Europą, išliko kariniai konfliktai Vidurio Rytų regione ir sudėtinga ekonominė, socialinė ir demografinė situacija daugelyje Afrikos bei Azijos šalių. Nelegalios migracijos srautai į Europos šalis iš Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos antrus metus mažėja – 2017 m. į Europą atvyko daugiau nei 189 tūkst. nelegalių migrantų (2016 m. – 364 tūkst., 2015 m. – daugiau nei 1,2 mln.).

2017 m. pagrindinis nelegalių migrantų atvykimo kelias tebėra centrinis Vidužemio jūros maršrutas, kuriuo pasiekiama Italija (119 tūkst. migrantų). Stipriai sumažėjo rytiniu Vidužemio jūros maršrutu į Graikiją iš Turkijos atvykstančių migrantų skaičius (41 tūkst.). Dvigubai padaugėjo nelegalių migrantų, pasinaudojusių vakariniu Vidužemio jūros maršrutu iš Maroko į Ispaniją (28 tūkst. migrantų).

Teroristinė organizacija ISIL anksčiau naudojosi migrantų srautais, planuodama teroristines operacijas Europoje. Tikėtina, kad nelegalios migracijos maršrutai išliks vienas iš būdų teroristams patekti į Europą.

KRIZIŲ REGIONAI

2017 m. Sirijoje valdantysis režimas, remiamas Rusijos ir Irano, užtikrintai kontroliavo konflikto eigą ir iš sukilėlių atsiėmė dar daugiau teritorijų. Sukarinta opozicija išliko susiskaldžiusi ir toliau silpnėjo. Per pastaruosius metus sukilėliai nepajėgė surengti sėkmingų atakų ir daugiausia buvo priversti ginti pozicijas nuo režimo puolamųjų operacijų. Konflikto pabaiga artimiausioje perspektyvoje mažai tikėtina, kadangi neturinčios kur trauktis sukilėlių grupuotės bus nusiteikusios priešintis visomis įmanomomis priemonėmis.

Rusija tęsė karinę operaciją Sirijoje. Rusijos pajėgos rėmė režimą kovose su sukilėliais ir ISIL kovotojais. Rusijos karinė parama buvo vienas iš pagrindinių veiksnių, lėmusių režimo pajėgų dominavimą mūšio lauke. 2017 m. Rusijai pavyko užsitikrinti ilgalaikį karinį buvimą Sirijoje – su valdančiuoju režimu sudarytos sutartys, suteikiančios teisę Rusijai naudotis Hmeimimo aviacijos ir Tartuso jūrų bazėmis iki 2066 m. Šiais veiksmais Rusija sutvirtino savo, kaip svarbios regiono veikėjos, pozicijas. Be to, Maskva aktyviai veikė diplomatinėje erdvėje, siekdama sau ir Damaskui palankaus politinio konflikto sprendimo.

2017 m. tęsėsi ISIL nuosmukis Sirijoje ir Irake. Jos kontroliuotas teritorijas Sirijoje puolė tiek vietos kurdų kovotojai, palaikomi JAV, tiek režimo pajėgos, remiamos Rusijos. Irake su ISIL sėkmingai kovojo Irako saugumo pajėgos ir tarptautinė koalicija, vadovaujama JAV. Džihadistai nepajėgė atsilaikyti ir prarado beveik visas turėtas teritorijas, įskaitant svarbiausius miestus – Raką ir Mosulą. ISIL pseudovalstybė („kalifatas“) buvo sunaikinta, o didžioji dalis grupuotės kovotojų buvo priversti trauktis į pogrindį. Šiuo metu ISIL kontroliuoja tik strategiškai nesvarbius teritorijos likučius Sirijoje ir Irake. Grupuotės kovotojų skaičius šiose valstybėse nesiekia 3 tūkst.

Gelbėjimo darbai Gutoje, Damaskas, Sirija. *AP/Scanpix* nuotrauka

Nepaisant triuškinančių pralaimėjimų, prarastų resursų ir įtakos, ISIL išlieka viena galingiausių teroristinių grupuočių ne tik regione, bet ir pasaulyje. ISIL ne kartą įrodė gebanti greitai prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, todėl neabejotina, kad ji prisitaikys ir prie dabartinės situacijos. Pasinaudodama dideliu „miegančių kuopelių“ *(sleeper cells)* tinklu ji rengs išpuolius Irake ir, tikėtina, kitose Vidurio Rytų regiono valstybėse. NATO ir ES narės taip pat išliks grupuotės taikinys – ISIL stengsis įkvėpti savo pasekėjus rengti išpuolius Vakaruose.

Susiskaldžiusioje Libijoje 2017 m. toliau tęsėsi politinių stovyklų ir jas palaikančių ginkluotų kovotojų grupių konfliktas. Nacionalinės vienybės vyriausybė išliko neveiksni. 2018 m. pabaigoje ketinama surengti parlamento ir prezidento rinkimus, nors mažai tikėtina, kad tai suvienytų politines stovyklas bendram darbui. 2018 m. politinė ir institucinė krizė tęsis. Saugumo situacija šalyje išliks trapi. Įvairios ginkluotos grupuotės toliau varžysis dėl finansinių resursų ir strateginių objektų kontrolės, klestint nusikalstamumui ir kontrabandai. Nesant efektyvaus valstybės valdymo ir saugumo pajėgų, Libijoje išlieka palankios sąlygos veikti radikalioms grupėms, keliančioms grėsmę regiono valstybių saugumui.

Saugumo situacija Malio šiaurinėje ir centrinėje dalyse pastaraisiais metais toliau prastėjo. Radikalios islamistinės grupės plėtė savo veiklos teritorijas ir rengė išpuolius prieš Malio kariuomenę ir tarptautines taikos palaikymo pajėgas. 2015 m. taikos susitarimas įgyvendinamas vangiai, tarp vyriausybės ir sukilėlių grupių tvyrant nepasitikėjimui ir nenorui daryti nuolaidų. Vyriausybė rūpinasi artėjančiais prezidento rinkimais, siekiama centralizuoti valdžią, o reikalingoms reformoms dėmesio skiriama mažai.

2017 m. Afganistano saugumo pajėgos sugebėjo atremti sustiprėjusio Talibano kovotojų puolimą ir išlaikyti provincijų centrų kontrolę. Tačiau strateginė aklavietė išlieka, vyriausybei kontroliuojant apie 60 proc., o Talibanui turint įtaką apie 40 proc. šalies rajonų, ypač kaimo vietovėse. Taikos derybų tikimybė 2018 m. yra labai maža dėl Talibano frakcijų nevieningumo ir siekio tęsti kovą. Įvairios kovotojų grupės toliau vykdys asimetrines atakas, ypač rezonansinius išpuolius sostinėje Kabule. Afganistano vyriausybė ir saugumo pajėgos išliks priklausomos nuo finansinės ir karinės tarptautinės bendruomenės paramos. Taip pat neatmestina, kad 2018 m. numatyti parlamento rinkimai bus atidėti dėl nesugebėjimo įgyvendinti reikalingas reformas.

Rusijos prezidentas, gynybos ministras ir FSB direktorius. *Reuters*/*Scanpix* nuotrauka

IŠVADOS IR PROGNOZĖS

Rusijos veiksmai siekiant politinėmis, ekonominėmis, informacinėmis, kibernetinėmis ir karinėmis priemonėmis, žvalgybos metodais bei įtakos operacijomis išlaikyti ir įtvirtinti įtaką bei dominavimą regione, įskaitant Lietuvą, išliks pagrindinis išorės veiksnys, keliantis grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Artimoje perspektyvoje socialinė įtampa Rusijoje, tikėtina, nemažės ir gali didėti, bet grėsmės režimui nekels. Atskiri socialinės įtampos židiniai bus gesinami, aktyviausi valdžios oponentai represuojami, o atotrūkis tarp vaizduojamo gerėjančio gyvenimo ir realybės bus pridengiamas propaganda ir nuolat plėtojamu didžiosios valstybės įvaizdžiu. Trūkstant lėšų socialines problemas gesinti didesnėmis biudžeto išlaidomis, gali augti represinių priemonių mastas. Vidaus politikos problemas gali būti dar labiau bandoma maskuoti aktyviais ir agresyviais veiksmais užsienio politikoje.

Artimiausiu metu Rusijos laikysena Vakarų atžvilgiu gali tapti agresyvesnė, nes nebeliks pagrindinių tokią elgseną 2017 m. ribojusių veiksnių. Karinė jėga išliks viena esminių Rusijos užsienio ir saugumo politikos priemonių. Vis dėlto vidutinėje perspektyvoje Rusijos kariniai pajėgumai išliks nepakankami plataus masto konvenciniam konfliktui prieš NATO. Neįvykus esminiams pagrindinių Rusijos saugumo politikos ir GP vystymo tendencijų pokyčiams, o Baltijos valstybėms ir NATO toliau skiriant pakankamą dėmesį gynybinių pajėgumų vystymui regione, konvencinio karo tikimybė išliktų nedidelė.

Rusija ir toliau mėgins paveikti kitų šalių vidaus politinius procesus, ypač daug dėmesio skirdama valstybėms, kuriose artės rinkimai arba galimi kiti svarbūs politiniai įvykiai. Tikėtina, kad Rusija vykdys informacines bei kibernetines atakas, įtakos operacijas ir prieš Lietuvą. Jomis bus siekiama supriešinti visuomenę ir mažinti jos pasitikėjimą demokratiniu procesu, valdžios institucijomis ir pareigūnais. Tai bus ypač aktualu dėl artėjančių 2019 m. Lietuvos Respublikos prezidento ir kitų rinkimų.

Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos tęs aktyvią žvalgybos veiklą ir mėgins vykdyti įtakos operacijas prieš Lietuvą, kitas Baltijos valstybes ir NATO. Lietuvos piliečius bus mėginama toliau verbuoti rinkti įslaptintą ir neįslaptintą informaciją apie Lietuvos vidaus ir užsienio politiką, strateginės reikšmės objektus, kritinę infrastruktūrą ir gynybos sektorių. Didelis dėmesys ir toliau bus skiriamas kokių nors sąsajų su Rusija ir Baltarusija turintiems asmenims.

Rusijos kenkėjiška veikla, nukreipta prieš Lietuvos valstybinio sektoriaus ir kritinės infrastruktūros IT sistemas, nemažės. Šnipinėjimo ar net ardomojo poveikio kibernetinių atakų grėsmė gali ypač išaugti svarbių politinių įvykių metu, taip bus bandoma paveikti procesus Rusijai palankia linkme. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos sieks ir toliau didinti kibernetinių grupuočių, valstybės įmonių ir privačių kompanijų, kurių veikla siejama su kibernetine erdve, kontrolę ir ieškoti vis naujų būdų gauti prieigą prie Rusiją dominančios informacijos. Rusijos keliama grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui kibernetinėje erdvėje ateityje nemažės.

Mažai efektyvūs propagandiniai projektai nekeičia Rusijos ilgalaikio siekio skverbtis į Lietuvos informacinę erdvę. Atvirkščiai, egzistuojan-

čios kliūtys Rusiją skatins atidžiau analizuoti ir ieškoti efektyvesnių būdų paveikti lietuvišką auditoriją, stiprinti propagandą socialiniuose tinkluose. Tikėtina, kad artimiausiu metu pagrindiniai informacinių atakų taikiniai Lietuvoje bus rinkimų procesas, didėjantis krašto apsaugos finansavimas ir NATO pajėgumų vystymas regione, šalies socialinė-ekonominė ir tautinių bendruomenių situacija, Lietuvos santykiai su kaimyninėmis valstybėmis.

Rusija toliau sieks išlaikyti Baltijos regioną savo infrastruktūrinėje ir ekonominėje erdvėje, naudodama informacinius, ekonominius ir politinius svertus. Mažėjant jų poveikiui, neatmestinas technologinio pobūdžio priemonių panaudojimas (pavyzdžiui, kibernetinių priemonių taikymas trikdant energetikos ar kitų sektorių veiklą). Baltarusija nelėtins AE statybos ir sieks tarptautinės bendruomenės palaikymo, o Lietuvos jai pateikiami klausimai bus pristatomi kaip politiškai motyvuoti. Naują ir statomą regiono infrastruktūrą Rusija ir Baltarusija sieks panaudoti savo energetikos išteklių eksportui, o bendrą regiono valstybių politiką bus bandoma skaldyti, pasinaudojant jų ekonominiais interesais.

Baltarusijos finansinė, ekonominė ir energetinė priklausomybė nuo Rusijos nesumažėjo. Nėra esminių Baltarusijos politinės sistemos pokyčių požymių. Todėl labai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje Rusija išsaugos turimus įtakos Baltarusijai svertus. Šalių karinė integracija bus nuosekliai tęsiama.

ISIL ir kitos radikalios grupuotės toliau sieks rengti teroro aktus, tai neigiamai veiks saugumo situaciją Europoje, netiesiogiai kels grėsmę Lietuvos piliečiams. Artimoje perspektyvoje terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje išliks žemas.

Redaktorė Rūta Dilbienė

Dizainerė Loreta Keršytė

Išleido Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir
Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos

2018-03-19. Tiražas 500 egz. Užs. Nr. GL-185
Maketavo Krašto apsaugos ministerijos Bendrųjų reikalų departamento Vaizdinės informacijos skyrius,
Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius, *www.kam.lt*
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISBN 978-609-412-140-1

9 786094 121401